

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТУСА

КАЛІТА АННА МИХАЙЛІВНА

Допускається до захисту:

в.о. завідувача кафедри загального та
прикладного мовознавства і
слов'янської філології,
д-р філол. наук, доцент

_____ Г. В. Ситар
« ____ » _____ 2020 р.

**АНГЛО -УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ПРИКЛАДНОЇ
ЛІНГВІСТИКИ: ДОСВІД СТВОРЕННЯ**

Спеціальність 035 Філологія

Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:

Г. В. Ситар, професор кафедри
загального та прикладного мовознавства
і слов'янської філології,
д-р філол. наук, доцент

Оцінка _____ / _____ / _____

Голова ЕК: _____

Вінниця – 2020

Анотації

Каліта А. М. Англо-український словник термінів прикладної лінгвістики: досвід створення. Спеціальність 035 «Філологія», спеціалізація 035.10 «Прикладна лінгвістика», освітня програма «Прикладна лінгвістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020.

У кваліфікаційній роботі досліджено термінологію прикладної лінгвістики. Запропоновано структуру словникової статті тлумачно-перекладного словника термінів прикладної лінгвістики. Розмежовано терміни, що є повними й частковими еквівалентними, виділено безеквівалентні терміни. Укладено словник термінів прикладної лінгвістики, що містить 113 одиниць.

Ключові слова: еквівалентність, макроструктура словника, мікроструктура словника, прикладна лінгвістика, словник, термін, термінологія.

107 с., 19 табл., 1 дод.

Бібліограф.: 100 найм.

Kalita A. An English-Ukrainian dictionary of terms of applied linguistics. A creation experience. Specialty 035 «Philology», Specialization 035.10 Applied Linguistics, Programme «Applied Linguistics». Vasyl' Stus National University, Vinnytsia, 2020.

The terminology of applied linguistics is investigated in the qualification work. The dictionary article structure of the explanatory-translation dictionary of applied linguistics terms is offered. Terms that are full and partially equivalent are distinguished, non-equivalent terms are highlighted, non-equivalent terms are selected. A dictionary of terms of applied linguistics is compiled. It contains 113 units.

Key words: equivalence, dictionary macrostructure, dictionary microstructure, applied linguistics, dictionary, term, terminology.

Tabl. 19, Fig.1.

Bibliography: 100 items.



ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	9
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.....	9
1.1 Поняття про словник. Вимоги до словника	9
1.2 Основні типи словників	13
1.3 Лінгвістичні особливості зіставних термінологічних словників	15
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2	20
«АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ»: ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ ТА СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ	20
2.1 Макроструктура словника термінів прикладної лінгвістики	27
2.2 Мікроструктура словникової статті	28
2.3 Класифікація термінів прикладної лінгвістики з погляду еквівалентності	32
2.3.1 Повні еквіваленти	34
2.3.2 Частково еквівалентні терміни	34
2.3.3 Безеквівалентні терміни	55
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	74
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність теми. Відомо, що термінологія найбільш наочно відображає зв'язок розвитку суспільства, науки й мови. Бурхливе зростання науково-технічних знань призводить до появи 90% нових слів у сучасних мовах, і саме ці слова становлять спеціальну лексику (терміни) [73]. Саме тому укладання галузевих словників, у нашому випадку перекладних лінгвістичних, є важливим завданням сучасного мовознавства.

Проблемі вивчення термінології в різних аспектах присвячена велика кількість праць зарубіжних й українських науковців. Серед українських мовознавців варто відзначити праці Івана Білодіда, Тараса Кияка, Таміли Панько, Ірини Кочан, Марії Годованої, Вікторії Іващенко, Людмили Туровської та інших учених. З-поміж зарубіжних лінгвістів, які плідно працювали в галузі термінознавства, треба назвати Бориса Головіна, Рафаїла Кобріна, Аркадія Лемова, Дмитра Лотте, Григорія Винокура, Олександра Реформатського та ін. [80, с. 10].

Термінологія прикладної лінгвістики як напрямку мовознавства, що активно розвивається у XXI столітті, є мало і несистемно дослідженою. З останніх праць у цьому напрямку варто відзначити дисертаційну працю Світлани Дерби [30].

Водночас активні дослідження у різних площинах, де можуть прислужитися лінгвістичні знання (політика, право, комп'ютерні технології, методика викладання та ін.) зумовлюють потребу в лексикографічному опрацюванні термінології прикладної лінгвістики.

Об'єктом дослідження є термінологія прикладної лінгвістики в українській та англійській мовах.

Предметом дослідження є семантика термінів прикладної лінгвістики, способи відтворення англійських термінів українською мовою, а також способи лексикографічного опрацювання цих термінів.

Метою дослідження є з'ясування теоретичних засад створення англо-українського словника термінів прикладної лінгвістики, а також укладання словникових статей тлумачно-перекладного типу.

Матеріалом дослідження послуговували терміни, дібрані методом суцільної вибірки з авторитетного довідника з прикладної лінгвістики «An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory» за ред. Alan Davies and Keith Mitchell та зі «Словника сучасної лінгвістики: поняття і терміни» Анатолія Загнітка.

Відповідно до поставленої мети **завданнями цього дослідження є:**

- 1) вибрати всю термінологічну лексику з прикладної лінгвістики з указаних джерел;
- 2) опрацювати макроструктуру словника термінів;
- 3) запропонувати мікроструктуру словника термінів прикладної лінгвістики тлумачно-перекладного типу;
- 4) диференціювати відібрані пари термінів за повною еквівалентністю / частковою еквівалентністю / безеквівалентністю термінів в англійській та українській мовах;
- 5) укласти словникові статті відповідно до запропонованої структури.

У дослідженні використано такі **методи:**

- 1) загальнонаукові методи:
 - а) метод аналізу;
 - б) метод синтезу;
- 2) лінгвістичні методи:
 - а) описовий метод;
 - б) зіставний метод;
 - в) структурний метод (прийоми компонентного й дистрибутивного аналізу).

Наукова новизна роботи зумовлена тим, що англо-український тлумачно-перекладний словник термінів прикладної лінгвістики, що охоплює

різні галузі прикладної лінгвістики відповідно до широкого її розуміння, створено вперше.

Практична значення отриманих результатів полягає в тому, що створення перекладного словника тлумачного типу може дати студентам спеціалізації 035.10 «Прикладна лінгвістика», фахівцям суміжних наук і всім зацікавленим змогу читати, аналізувати фахові тексти та підвищити вмотивованість вивчення іноземної мови загалом і термінології прикладної лінгвістики зокрема.

Укладений словник сприятиме вивченню структурно-семантичних особливостей термінології прикладної лінгвістики, він може бути використаний для створення інших лексикографічних праць, а також під час вивчення дисципліни «Прикладна лінгвістика», «Іноземна мова», вибіркового дисциплін, присвячених проблемам термінології, у вищій школі.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорено на таких наукових конференціях і семінарах: XII Міжнародному науково-теоретичному і навчально-прикладному семінарі «Лінгвіст-програміст» (3 травня 2019 р., м. Вінниця), Міжнародній науковій конференції «Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації» (2 жовтня 2020 р., м. Харків).

Основні положення і результати дослідження висвітлено в таких публікаціях:

1. Каліта А. М. Англо-український словник термінів прикладної лінгвістики: часткові еквіваленти. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації: матеріали міжнародної наукової конференції 2 жовтня 2020 р.* (Т.2). Харків: МЦНД, 2020. С. 33 – 36.
2. Каліта А. Англо-український словник термінів прикладної лінгвістики: засади створення, структура словникової статті. *Лінгвокомп'ютерні дослідження: зб. наук. праць / Донецький національний ун-т імені Василя Стуса / гол. ред. А. Загнітко.* Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. Вип.13. С. 99 – 106.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного з них, висновків, списку використаної літератури, додатку.

Загальний обсяг дослідження – 107 сторінок, основний обсяг магістерської – 65 сторінок, обсяг основної частини – 73 сторінки.



РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ СЛОВНИКА ТЕРМІНІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

1.1 Поняття про словник. Вимоги до словника

Словник – одне з найвагоміших надбань людства. У словниках закріплено мову народу. А що, як не мова, транслює культуру нації, нормує та стандартизує мову народу?

Укладання будь-якого словника є складним та кропітким процесом, що охоплює теоретичний і практичний етапи.

На теоретичному етапі дослідження повинні бути розглянуті теоретичні підходи до створення словника, визначено принципи укладання реєстру, опрцьовано макроструктуру словника, запропоновано структуру словникової статті. Усі ці чинники вмотивовані метою і завданнями укладання словника, а також безпосередньо зумовлені його типом.

Мовознавці наголошують на вкрай важливій ролі словників як у житті певного народу, так і для підтримки міжкультурних контактів, взаємодії носіїв різних мов.

Щодо ролі словника в суспільстві й розвитку мовної культури особистості Володимир Дубічинський наголошує: «словник – це не лише продукт, а й вектор ідеології суспільства. Вибір дефініції, форми, сфери та ін., використання мовних одиниць залежить від ідеологічних та культурних настанов соціуму. У словнику, як у дзеркалі культури, відображено суспільні відношення у всьому своєму розмаїтті» [35, с. 24].

Крилатою вже стала фраза відомого поета і вченого Максима Рильського: «Не бійтесь заглядати у словник: Це пишний яр, а не сумне провалля; Збирайте, як розумний садівник, Достиглий овоч у Грінченка й Даля» [68].

Цим висловом автор спонукає користуватись словником, щоб бути культурною людиною, підкреслює важливість словника в нашому житті.

На думку Льва Щерби, словник є важливим джерелом для вивчення рідної та іноземної мови. Він об'єднує всі ті базові слова (і відповідно поняття), які є важливими для вільного володіння текстами, не лише написаними рідною мовою, але й іноземною, а також подає ці слова як елементи єдиної системи [86, с. 290].

Аналіз праць відомих мовознавців дозволяє зробити висновок, що найбільш ефективним засобом засвоєння спеціальної лексики дослідники вважають словникові праці, оскільки вони – не лише продукт діяльності людини, але й «вектор ідеології суспільства» [35].

Словником найчастіше називають перелік мовних одиниць (лексем, морфем, синтаксем, словосполучень та ін.), відсортованих у певному порядку (алфавітному, гніздовому, оберненому), у якому розкривається семантика мовних одиниць, наводиться їх тлумачення, перераховуються релевантні властивості або наводиться переклад іншою мовою відповідно до типу лексикографічної праці та поставлених авторами завдань.

Згідно з авторитетним виданням «Українська мова: Енциклопедія», термін «словник» в українській лінгвістиці вживається у двох значеннях:

1. Словниковий склад мови, *лексика*.
2. Довідкове зібрання у вигляді книги (тепер і в комп'ютерному варіанті) слів, а також ін. мовних одиниць з інформацією про їхнє значення, вживання, будову, походження тощо чи то з перекладом їх на іншу мову (мовні, або лінгвістичні, філологічні) або про поняття та предмети, що ними позначаються [82].

За Анатолієм Загнітком, термін «словник» також є багатозначним та охоплює три значення:

- 1) «запас лексики, словниковий склад певної мови, територіального або соціального діалекту, окремого твору»;

2) «довідкове видання, що містить системний опис лексики (або фразеологізмів, морфем, словосполучень тощо), зібрання, реєстр мовних одиниць, розташованих у певному порядку, здебільшого алфавітному, але може бути і тематичний та ін., слова в якому супроводжуються інформацією різного типу або перекладом на іншу мову. Словники виконують інформативну функцію (дозволяють прилучитись до знань) і нормативну функцію (допомагають оволодіти мовними нормами)»;

3) «сукупність слів, що використовує конкретна мовна особистість» [38].

Створення словників, таких необхідних джерел мовних і лінгвістичних знань, є багатоетапним і досить тривалим процесом. Адже науковці вже досить давно дійшли висновку, що мова – живий організм. Кожен живий організм розвивається, набуває певних вмінь і навичок, в той час, коли в мові постійно з'являються нові лексичні одиниці, виникають нові значення вже наявних слів.

«Щодо повноти словників, – писав М. Рильський, – то слід зазначити, що повний словник будь-якої мови – це ідеал, до якого можна лише прагнути та якого ніколи не можна досягти, бо кожен день і кожна година приносять людям нові поняття і нові для тих понять слова» [69].

Створення будь-якого словника, не важливо якого він типу і для яких цілей призначений, базується на досить ретельному відборі реєстрових одиниць, які в майбутньому будуть або витлумачуватись, або перекладатись.

Основною характеристикою термінологічного галузевого словника прийнято вважати цілеспрямований, лінгвістично та методично обґрунтований відбір слів. У словники певної сфери діяльності варто включати тільки найуживаніші лексичні одиниці в їхніх найпоширеніших значеннях [19, с. 73]. Цей фактор частотності використання слів в майбутньому допоможе користувачам спеціального словника легко орієнтуватись у тій галузі, слова і тлумачення або переклад яких продемонстровано у словнику.

«Укладання словників,— підкреслював Віктор Виноградов, — неможливе без роботи із установлення і кодифікації орфографічних, орфоепічних, граматичних, лексичних, стилістичних норм відповідних мов... Укладання словника будь-якої мови повинно спиратися не тільки на зразкове знання цієї мови у всіх її жанрово-стильових різновидах ..., а й глибоке наукове розуміння структури цієї мови і законів її розвитку» [12].

Загальні вимоги до словника з урахуванням потреб користувачів, як показує аналіз, добре окреслив Володимир Дубічинський. Учений наголошує на необхідності в словнику надійної енциклопедичної, довідкової інформації про кількість лексичних одиниць, дефініцій, ілюстрацій тощо [35, с. 24]. Джерелом подібної досить надійної інформації про літературну норму науковці не безпідставно вважають словники і довідники, які було створено в Національній академії наук України, для того, щоб забезпечити культурно-освітні потреби й вимоги кожного громадянина.

Термінологічні словники відображають понятійний апарат різноманітних сфер життя: науки, освіти тощо. Цей вид словників призначений для ведення єдиної понятійної бази спеціальних термінів певної мови. Такі словники відрізняються від інших видів тим, що виконують навчальну функцію, тобто вони є дуже корисним джерелом, що слугує додатком до навчальної літератури, чим і допомагає всім охочим поглибити свої знання в якійсь із галузей нашого життя, зокрема науки чи освіти, а також систематизувати засвоєні знання фахівцям із досліджуваної ними спеціальності [49, с. 5].

Перекладні словники — один із найбільш поширених типів термінологічних словників у сучасному світі. Що стосується перекладних словників із такої наукової галузі, як прикладна лінгвістика то в Україні наразі подібних видань ще не було здійснено. А отже, укладений нами словник з цієї актуальної філологічної спеціалізації може стати корисним джерелом для вивчення та систематизування знань з досліджуваної сфери.

Лінгвістичний словник вирізняється тим, що в ньому можемо простежити або виявити (якщо ви укладач) фахові наукові знання і творчість, відчуття

слова і відтінки його значень, адже тлумачно-перекладний словник як результат діяльності укладачів відображає саме лексеми, їхню семантику та переклад.

1.2 Основні типи словників

Відомий письменник Анатоль Франц писав: «Словник – це всесвіт у алфавітному порядку» [89]. Проте в сучасному світі існують різні типи словників, тому це визначення може бути уточнене.

Енциклопедичні й лінгвістичні (філологічні) словники – це два основні види словників, які розрізняють відповідно до того, який матеріал вони включають і в який спосіб його опрацьовують [26].

Лев Щерба протиставляє енциклопедичний словник загальному у ґрунтовній праці «Досвід загальної теорії лексикографії» [86, с. 265–304].

Пояснення явищ і понять, подання бібліографічних довідок про відомих людей, інформацію про країни, міста, опис видатних подій тощо – це все стосується енциклопедичних словників. Іншими словами, енциклопедичні словники розгортають значення не реєстрових одиниць, а позначувані ними поняття, відомості з різних сфер життя, науки, виробництва, мистецтва, характеризують відомі особистості, відомі історичні постаті.

Словники слів прийнято називати лінгвістичними словниками. Вони інформують читача саме про слова.

У межах лінгвістичних словників учені виділяють одномовні й багатомовні (або перекладні) [26].

Серед одномовних розмежовують словники тлумачні, омонімічні, синонімічні, паронімічні, діалектні, історичні, орфографічні, етимологічні, фразеологічні, словотворчі, орфоепічні, антонімічні, словники труднощів та ін.

У нашій роботі буде використовуватись словник тлумачного типу «Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни» Анатолія Загнітка.

Багатомовні (перекладні) словники подають переклад певною мовою наявних у ньому слів-реєстрових одиниць, за потреби в них також може бути подане тлумачення значення, особливо це актуально для багатозначних слів, які можуть мати різні перекладні еквіваленти для різних значень слова. У словниках такого типу знаходиться слово-відповідник у мові перекладу (іноземній), яке найбільш точно транслює його значення в мові перекладу. Найчастіше це двомовні словники. Вони є найбільш поширеними серед професійних перекладачів, а також всіх, хто бажає вивчати іноземну мову.

Також існують перекладні словники трьох і більше мов, але використовують їх рідше.

Зараз активно створюються перекладні термінологічні словники, що пов'язано зі стрімким розвитком різних сфер життя.

Електронні словники в останні десятиріччя досить часто використовуються населенням всіх країн світу, адже вони – одні із найбільш зручних і доступних типів лексикографічних праць. Як правило, це аналоги словників, які вже існують в паперовому варіанті.

Електронні словники комфортні у використанні, оскільки пошук необхідного реєстрового слова можна здійснити на порядок швидше, ніж у паперових. слова, які Вас цікавлять, можна шукати у всьому словнику (як серед реєстрових одиниць, так і у прикладах їх використання).

Переважає більшість таких електронних словників є багатомовними – у них словникові статті наявні на кількох мовах одночасно. Як приклад електронного словника наведемо використаний в практичній частині цієї магістерської роботи – «Cambridge Dictionary», доступний за адресою <https://dictionary.cambridge.org/>.

Згадані різновиди словників і багато інших – це лише основні сучасні зразки джерел опрацювання мови. Варто пам'ятати, словники зовсім не вичерпують багатство української лексики і термінології, а лише

впорядковуюють її. Крім того, лексикографічні праці потребують постійного оновлення з урахуванням різноманітних динамічних процесів, що відбуваються в мові.

1.3 Лінгвістичні особливості зіставних термінологічних словників

Одним із напрямів зіставного мовознавства є зіставне термінознавство, водночас воно також є галуззю термінознавства. За Володимиром Лейчиком, ця галузь лінгвістики порівнює термінологічні лексеми та їхні сукупності (термінології та терміносистеми), які відносяться до однієї або кількох схожих галузей знань або діяльності при несхожості природних мов, на основі яких ці терміни й термінологічні системи існують [55, с. 3], або зіставляють терміносистеми та термінології в межах однієї мови.

Комплекс прикладних і теоретичних завдань ставиться перед українським зіставним термінознавством.

До теоретичних завдань зазначеної галузі мовознавства, за Уткуром Юсуповим, належать:

- 1) окреслення схожості та відмінності термінів і терміносистем у порівнюваних мовах;
- 2) установлення особливостей терміносистем кожної з порівнюваних мов, які не вдається виділити під час дослідження терміносистеми лише однієї із мов;
- 3) виявлення в терміносистемах мов, які порівнюються, відповідностей і невідповідностей (тобто визначення міжмовних лакун та еквівалентів);
- 4) розкриття тенденцій, які є характерними лише певним мовам у їхніх терміносистемах;
- 5) взаємозбагачення порівнюваних мов термінами [57, с. 6].

Прикладні завдання порівнюваного термінознавства включають у себе такі:

1) створення фонду на основі термінів, зокрема інтернаціональних загальнонаукових, міжгалузевих тощо;

2) формування двомовних і багатомовних словників і відповідно термінології;

3) покращення методики осучаснення та стандартизації термінів у порівнюваних мовах;

4) надання рекомендацій на рахунок перекладу термінології у різноманітних сферах спілкування, а саме виробничій, науковій тощо [55, с. 3–10].

Вивчення термінів методом зіставлення здійснюють у двох аспектах:

- 1) ономасіологічному;
- 2) семасіологічному [18, с. 9, 20].

Семасіологічний аспект характеризується тим, що за такого розгляду визначається масштаб лексико-семантичних групувань термінології, здійснюється зіставленням значень термінів, з'ясовуються семантичні розбіжностей між складниками цих груп [18, с. 233–234].

Порівняння термінологічних одиниць кількох мов на основі семасіологічного підходу ґрунтоване на схожості їх семантики безпосередньо на рівні змісту (обсяг, характер семантичної структури термінології, ієрахія їх лексико-семантичних варіантів) [37, с. 6].

Володимир Манакін вважає, що саме семасіологічний аспект дозволяє розгледіти специфіку видозмінювання термінів, що зіставляються, або значеннєві відмінності й схожості термінологічних систем [58, с. 73].

Параметрами порівняння термінологічної лексики в межах семасіологічного аспекту Володимир Манакін визначає наступні:

1) значення та обсяг базових складових семантичної структури термінології: сем та лексем тощо;

2) парадигматичні групи термінологічної лексики (синонімічні ряди, антонімічні пари тощо);

3) асиметрія в термінологічній лексиці (полісемія й омонімія тощо), що означає наявність ознак, що характеризують несхожість в семантиці досліджуваних термінів кожної із мов [58].

Ономасіологічний аспект унікальний тим, що в ньому порівнюють різні терміни на позначення одного й і того самого явища / об'єкта. Під час аналізу в ономасіологічному аспекті зіставляють різноманітні терміни, що позначають той самий об'єкт, окреслюють специфіку застосування того або того терміна в кожній із зіставляваних мов, з'ясовують особливості нерівномірного використання термінів поряд із різними значеннєвими компонентами [18, с. 234].

Із цього приводу Юрій Жлуктенко цілком слушно зазначав, що ономасіологічний аспект ґрунтовано на тотожності чи схожості денотата [37, с. 4].

Параметри ономасіологічних параметрів порівняння термінології – ознаки, що визначають розбіжності термінологічних одиниць в номінації термінів. До цих параметрів відносять:

- 1) номінацію (це запозичені чи питомі терміни);
- 2) будову термінологічних лексем (вони прості чи похідні, мають спільний корінь чи це різнокореневі терміни тощо);
- 3) форму найменувань термінів (терміни-слова або терміни-словосполучення) та багато інших ознак [58, с. 153].

У термінознавстві неподільними одиницями вважають:

- 1) терміни та його основні складники семантики;
- 2) лексико-семантичні та тематичні групи термінів;
- 3) словник, який включає весь контент з досліджуваної галузі знання.

У галузі зіставного термінознавства на основі української та англійської мов було інвентаризовано лексику з лінгвістики [67].

На матеріалі української, англійської та польської мов досліджено термінологію соціолінгвістики [8].

Отож, зіставне термінознавство в Україні наразі знаходиться на етапі активного розвитку. Про це свідчать виконання дисертаційних робіт на цю тему в ХХІ ст., а також розроблення теоретичних засад у галузі зіставного термінознавства.

Подальшому розвитку зіставного мовознавства сприятимуть дослідження в таких аспектах:

- 1) додавання до зіставлення як можна більше мов для порівняння;
- 2) продовження процесу створення дво-, багатомовних термінологічних словників різних галузей науки і життя;
- 3) вдосконалення системи порівняльного дослідження терміносистем в різних мовах.

Висновки до розділу 1

На сьогодні в мовознавстві немає єдиного підходу до визначення словника, а сам термін «словник» є багатозначним.

Найчастіше словником називають перелік мовних одиниць (лексем, морфем, синтаксем, словосполучень та ін.), відсортованих у певному порядку (алфавітному, гніздовому, оберненому), у якому розкривається семантика мовних одиниць, наводиться їх тлумачення, перераховуються релевантні властивості або наводиться переклад іншою мовою відповідно до типу лексикографічної праці та поставлених авторами завдань.

Створення словників є багатоетапним і досить тривалим процесом. Цей процес базується на ретельному відборі реєстрових одиниць, які будуть або витлумачуватись, або перекладатись відповідно до типу словника.

Будь-яка інформація у словнику незалежно від його типу повинна бути надійною, науково виваженою, репрезентативною та перевіреною.

Основним протиставленням у класифікації словників є розмежування енциклопедичних і лінгвістичних словників.

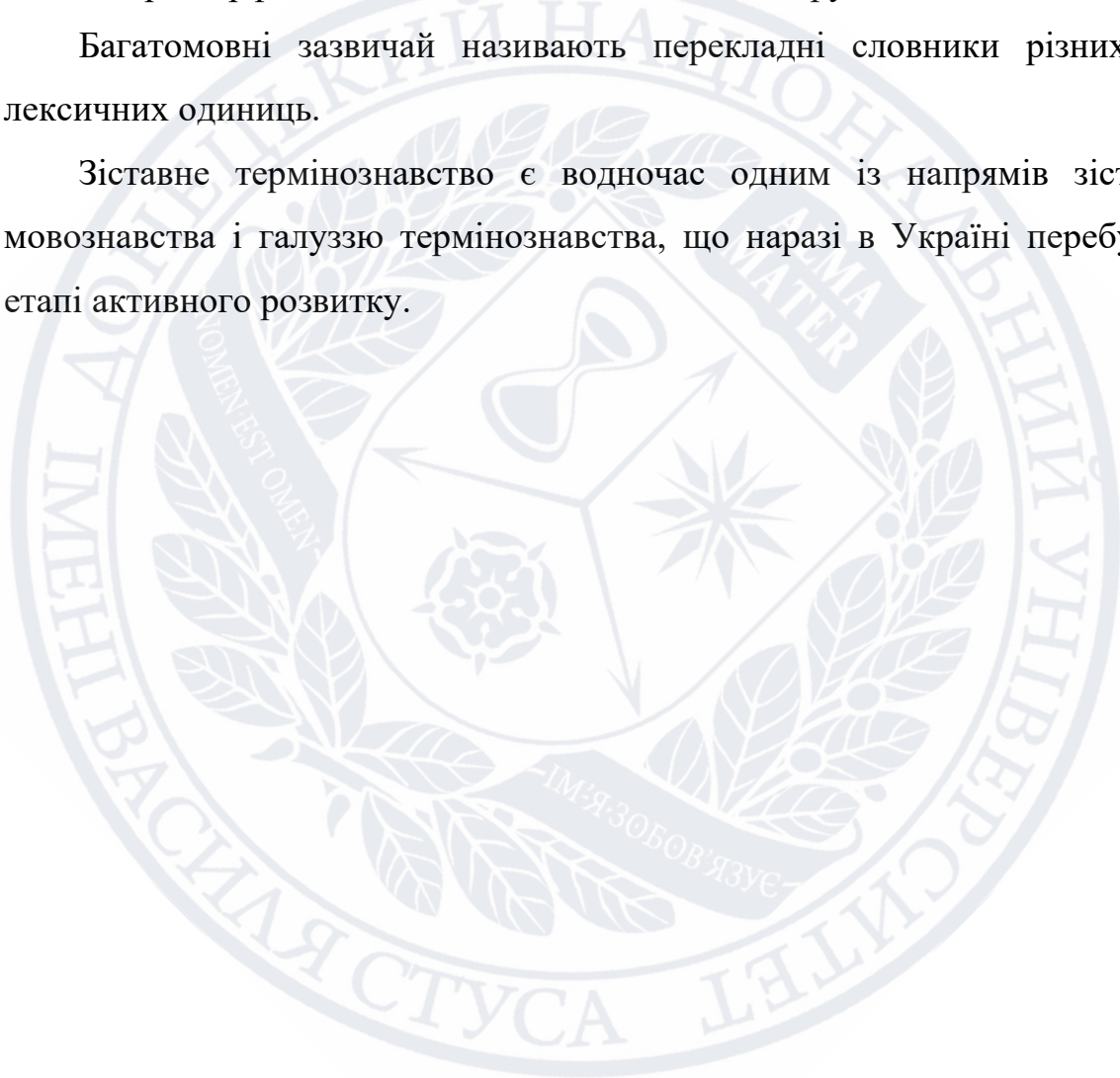
Термінологічні словники у класифікації словників посідають особливе місце, оскільки призначені для відображення єдиної понятійної бази певної галузі знань, вичерпного представлення термінів певної мови.

Лінгвістичні словники вчені поділяють на одномовні й багатомовні.

До одномовних належать словники тлумачні, омонімічні, синонімічні, паронімічні, діалектні, історичні, орфографічні, етимологічні, фразеологічні, словотворчі, орфоепічні, антонімічні та словники труднощів.

Багатомовні зазвичай називають перекладні словники різних типів лексичних одиниць.

Зіставне термінознавство є водночас одним із напрямів зіставного мовознавства і галуззю термінознавства, що наразі в Україні перебуває на етапі активного розвитку.



РОЗДІЛ 2

«АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ»: ПРИНЦИПИ УКЛАДАННЯ ТА СТРУКТУРА СЛОВНИКОВОЇ СТАТТІ

Приблизно з 70 років XX століття термінологія прикладної лінгвістики почала набирати обертів у дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників та стала предметом логічного та семантичного аналізу. Це сприяло тому, що методичну та інформаційно-технологічну базу сучасної термінографії було вдосконалено. Найбільший внесок у розбудову сучасної термінології зробили Ольга Ахманова, Юрій Караулов, Сергій Шелов, Ніна Леонтєва, Серафіма Нікітіна, Любов Пшенична, Едуард Скороходько, Анастасія Чорній, Юрій Шрейдер та інші вчені.

Визначенням та дослідженням термінів різних галузей науки в різний час займалися як зарубіжні мовознавці (Валерій Даниленко, Дмитрій Лотте, Олександр Хаютін, Галина Васильєва, Серафіма Нікітіна, Олександр Реформатський), так і українські (А. Крижанівська, Тарас Кияк, Фаїна Циткіна, Ірина Кочан, Галина Мацюк, Таміла Панько, Людмила Симоненко, Едуард Скороходько та ін.).

У сучасному світі важливим кроком у розвитку лексикографії як галузі лінгвістики постає створення нових словників з різних галузей знань. Потреба у них зростає кожен день, оскільки все в нашому житті змінюється і розвивається і, звідси, впливає на мову. А для того щоб фіксувати ці зміни, необхідно створювати нові словники різних типів.

Етапи роботи, які виконуються під час укладання словників якнайвдаліше окреслено у роботах: Петра Денисова [28, 29], Юрія Апресяна [2, с. 14–16], Валерія Беркова [5], Віктора Виноградова [11, с. 118–161], Володимира Гака [17, с. 119–125], Олександра Герда [21], Сергія Головащука [23], Володимира Дубічинського [33, 34, 35], Сергія Гріньова [24], Віктора Крупнова [51], Валерія Морковкіна [61, с. 13–23], Володимира Лейчика [54,

с. 40–47], Льва Щерби [86, 87], Віри Табанакової [75], Юрія Марчука [59], Олександра Тараненка [76], Юрія Караулова [45], Артема Москаленка [62], Сергія Ожегова [63], Леоніда Паламарчука [64], Alain Rey [97], Yakov Malkiel [94], Ladislav Zgusta [100], Jerry Hausmann [92], Sabine Landau [93] та ін.

Безпосередньому укладанню словників та теоретичному осмисленню цього процесу присвячують дослідження багато науковців, але, незважаючи на цей факт, проблеми комплексного опису процесу та послідовності лексикографічної роботи залишаються відкритими.

Світлана Дерба у праці «Українська термінологія в галузі прикладної (комп'ютерної) лінгвістики (логіко-лінгвістичний аналіз)» слушно зауважує: «Основне у терміні – його дефініція – це найбільш важлива, найменш формалізована (суб'єктивна) його частина. Без визначення терміна – неможлива робота з ним. Особливо в тих галузях, термінологія яких знаходиться в процесі формування. Як правило, термінологи, галузеві фахівці формулюють робоче визначення терміна на основі відзначених його характерних ознак. Термін – це лінгвістичний знак наукового (логічного) поняття, смисл якого встановлюється дефініцією» [30].

«Зразкова» модель словника має включати в себе ряд універсальних лексикографічних функцій. Інформаційна функція посідає основне місце серед усіх інших, не менш важливих. Саме тому лінгвістична традиція окреслює безпосередньо структуру словника та його інформаційне наповнення, оскільки вважається, що до цього джерела мови звертаються в тих випадках, коли виникають труднощі, пов'язані із використанням мови [52, с. 43].

Вважається, що словники є провідником до успішного спілкування один з одним в межах мовного колективу, а отже і задовільняють комунікативну функцію [52].

Реєструвальна функція відіграє одну із вагомих ролей, оскільки в словнику відображається значна кількість інформації про мову в певний

проміжок часу. Із основних призначень лексикографічних надбань є служіння «музеєм для рідкісних й оригінальних зразків мови» [52].

Беручи до уваги систематизованість й упорядкованість словникових відомостей – варто зазначити, що тут застосована і функція систематизації [52]. Друга сторона вищезгаданої функції – виведення мовних зв'язків, які використовуються системно, у словнику [27, с. 237].

Певний період часу мовознавство мало на меті розкрити значення кожної із вищезгаданих функцій, проте останнім часом в нормативних словниках саме функція кодифікації стала провідною.

Нормативні словники – це не лише джерела інформації, але й посередники у вирішенні суперечливих питань щодо використання мовних одиниць. Будь-який словник так чи інакше виступає провідником між його автором та користувачами. Людина, яка звертається до словника за інформацією, яка її цікавить, ніби формує свій запит не тільки словнику, але й лексикографу [52, с. 44].

Деякі дослідники, зокрема Ігор Кудашев, згадують про пізнавальну, або гносеологічну функцію словника [52]. Ця функція пов'язана з наступною – навчальною функцією. На підтвердження актуальності цих функцій є вираз, який активно використовується в народі: «той чи інший словник розробляється з метою навчити чи навчатися» [32, с. 67].

Однак для яких би цілей словники не використовувались, вони залишаються лише джерелом інформації і слугують допоміжним матеріалом у навчанні. Наталія Шведова вдало сформулювала цю думку в такий спосіб: «вивчити мову власне за допомогою словника неможливо» [84, с. 423].

Як висновок, у словнику застосовуються усі функції комплексно, проте є й такі, які домінують. До них відносять функції, які більшою чи меншою мірою зумовлені певним типом словника. Словник – це лише джерело інформації, яке надає структуровані дані про мову та мовні одиниці, які виконують кілька дій: інтерпретацію, використання та заміну [52, с. 45].

Перший принцип укладання словника – спадковість (послідовність) лексикографічних праць, про яку пише Володимир Дубічинський: «Будь-які словники при описі певного словникового матеріалу завжди спираються на лексикографічні традиції» [34, с. 50].

Одним із поширених питань є спосіб подання інформації, яка відповідає певній традиції, а саме:

- 1) алфавітний – за алфавітом;
- 2) гніздовий – об'єднання в одне «гніздо» лексем, які мають спільний корінь (алфавітно-гніздовий метод);
- 3) ідеографічний – слова згруповано та укладено за спільним значенням або темою;
- 4) інверсійний (зворотній) – слово подано за алфавітом з кінця;
- 5) частотний – слово подано за спадом частот: від найбільш– до найменш уживаного [1, с. 32–33; 25, 69–71; 36, 13–23; 43, 181–188; 47, 12–18; 54, 265–304].

Проте трапляються ситуації, коли перед укладачами-лексикографами постають проблеми, на які традиція не може надати відповідь. Це і слугує базою для суб'єктивізму у процесі створення словникових джерел [34, с. 50]. Петро Денисов стверджує, що «не можна, мабуть, цілком виключити з лексикографії індивідуально-стилістичний фактор» [28, с. 248]. Внесок видатних лексикографів Ноя Вебстера, Володимира Даля, П'єра Ларусса, Еміля Літтре, Сергія Ожегова, Льва Щерби втілюється «насамперед у тому, що створені ними словники стали відображенням їх особистої творчості, новаторства, неповторного індивідуального стилю» [28, с. 248].

У цьому аспекті з відомих українських лексикографів варто згадати Бориса Грінченка, Анатолія Загнітка, Євгенію Карпіловську, Ніну Клименко, Анатолія Нелюбу, Ларису Скрипник, Людмилу Симоненко, Ларису Шевченко та ін.

На сьогодні існує рад принципів лексикографування словника будь-якого типу і виду, що допомагають реалізувати його функції:

- 1) інформаційну,
- 2) кодифікації;
- 3) навчальну,
- 4) реєструвальну,
- 5) комунікативну,
- 6) систематизації,
- 7) пізнавальну [52, с. 43–45].

Праця лексикографа має ґрунтуватися на вже наявній лексикографічній традиції, для якої характерні п'ять основоположних принципів:

- 1) суб'єктивізм;
- 2) прагматизм;
- 3) спадковість (послідовність) лексикографічних творів;
- 4) принцип теоретичної і практичної площини лексикографічних творів;
- 5) принцип нормативності [34, с. 50–52].

Словникову статтю Анатолій Загнітко визначає як «основну композиційну одиницю словника, що містить реєстрове слово, його формальні характеристики, семантизацію слова, ілюстративний матеріал, довідки різного характеру і призначення; незалежний уривок тексту, що подає інформацію про одну або кілька взаємопов'язаних одиниць мови (у лінгвістичному словнику) або про явище чи поняття (в енциклопедичному словнику); статтю, що пояснює словникове слово» [38, с. 368].

Принципи розташування словникових одиниць і характер інформації про них безпосередньо зумовлюються типом і призначенням відповідної лексикографічної праці. Значення реєстрових одиниць, походження, інформація про коректність написання або їх вимови, переклад іноземною мовою тощо описується у словнику.

Будь-який словник у своїй основі має набір статей. Словниковою статтею, елементарною одиницею словника, зазвичай вважають цілісний іменований інформативний блок, який присвячено єдиній темі; він має назву статті [35].

У лінгвістиці на сьогодні існує кілька підходів до кваліфікації терміна.

Традиційний підхід в термінознавстві було розроблено прибічниками Празької, Віденської, радянської лінгвістичних шкіл. Цей підхід вирізняється з-поміж інших тим, що ґрунтується на відмежуванні понять один від одного, а також на їх значущості [95]. Згідно із особливостями зазначеного вище принципу, будь-яке тлумачення має на меті відобразити широке розуміння терміна та його визначальні характеристики, які якнайбільш чітко відмежуватимуть це поняття від решти [98].

У межах традиційного підходу такі науковці, як Дмитро Лотте, Олександр Реформатський та інші стверджують, що терміни мають бути стисло вираженими й в обов'язковому порядку мають включати визначення цього терміна (дефініцію).

На початку ХХІ століття поширюються ідеї когнітивізму і, відповідно, це впливає на розвиток термінознавства як науки. У цей період формується й активно розвивається когнітивне термінознавство.

Цей підхід має свої характерні ознаки, а саме:

- 1) центральна ланка у пізнанні і мовленні – людина;
- 2) значення мовних одиниць формується людиною;
- 3) вибір засобів для витлумачення певної ситуації здійснює також людина [22, с. 122].

Когнітивне термінознавство, на відміну від традиційного, розглядає «проблеми співвідношення мовних структур із ментальними структурами, що відбивають особливості людського досвіду і діяльності, питання представлення в мові різних типів знання – буденного та наукового, асоціативно-образного та раціонально-логічного» [22, с. 170]. Термін визначається як базова одиниця не лише науки, але й інших сфер життєдіяльності людини і галузей знань, де номінуються певні процеси та об'єкти і в той же час ці номіновані поняття сприяють пізнанню світу, що нас оточує [47]. Отже, термін фіксує в змісті інформацію, яку отримав, і таким

чином стає інструментом пізнання навколишнього світу [42]. Когнітивне термінознавство характеризує термін як явище динамічне, тобто яке:

- народжується (з’являється у мові);
- у процесі пізнання набуває певні особливості, тобто формується і розвивається;
- мігрує з розумової діяльності у вербалізоване застосування терміна в тій чи тій сфері діяльності людини.

Що стосується функціонального погляду, то його особливістю є те, що будь-яке слово може вважатись терміном. До цього погляду схиляються Ламара Капанадзе, Сергій Гринев, Олена Чупіліна та багато інших вчених. Вважають, що терміни – це не специфічні слова, а ті, які використовують в специфічних контекстах [31].

У цьому дослідженні ми спираємось на традиційне розуміння терміна: термін (від лат. *terminus* – рубіж, межа) – «слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо. Основними ознаками терміна є: системність; наявність дефініції; тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, тобто термінології певної галузі; стилістична нейтральність; точність семантики, висока інформативність» [82, с. 682].

Основне призначення терміна – чітко й вичерпно називати спеціальне поняття. До основних ознак терміна належать такі:

- 1) системність;
- 2) наявність дефініції;
- 3) однозначність (у переважній більшості випадків);
- 4) відсутність емоційно-експресивного забарвлення;
- 5) відсутність синонімів й антонімів;
- 6) стилістична нейтральність;
- 7) вияв тільки в межах відповідної термінології [40, с. 89].

2.1 Макроструктура словника термінів прикладної лінгвістики

Макроструктура (macrostructure) словника – загальна будова, характер і природа його лексичних одиниць [25].

Макроструктура словникової праці складається зі словникових статей (корпус словника) та алфавітних показників. У рамках макроструктури вирішується одне з принципових питань лексикографії – порядок розташування заголовних одиниць: за алфавітом (алфавітні словники), за семантичними полями, темами (ідеографічні словники, тезауруси), чи за алфавітом кінця слова (інверсійні або зворотні словники) [36].

Створюваний нами словник побудований за принципом розташування реєстрових одиниць за алфавітом.

Макроструктура – загальне влаштування словника, що охоплює власне словник, чи взаємне розташування словникових статей за попередньо визначеним принципом, передмову, правила користування словником, список скорочень, можливо, граматичний опис мови, різного типу списки чи додатки тощо [26, с. 102].

Розрізняють повну та усічену макроструктуру словника. Повна вирізняється тим, що окреслює факт наявності власне словника, містить вступ до нього, передмова, зазвичай, лаконічний теоретичний розділ, який присвячується аспектам теорії лексикографічного опису одиниць словника, а також довідку про структуру словника, правила використання словника, перелік скорочень, список джерел, реєстр власних назв та ін.

Усічена макроструктура надає лише частково компоненти структури, перераховані вище.

Отже, макроструктурою зазвичай називають базовий перелік лексичних одиниць, тобто реєстр будь-якого словника. Саме тут продемонстровані словникові статті, що складають мікроструктуру словника [39, с. 731].

2.2 Мікроструктура словникової статті

Під терміном «мікроструктура» переважно розуміють внутрішню будову словникової статті [90, 91]. Базовими складниками мікроструктури є власне реєстр та засади його укладання. Ці основні елементи прямо задають напрямок у призначенні словника, впливають на його тип і завдання. Слушним зауваженням Анатолія Баранова на рахунок цього питання є таке: «фактично реєстр задає галузь опису словника» [3, с. 77].

Мікроструктура словника подає найбільш розширену інформацію про реєстрове слово (його правопис і вимову, граматичні особливості та його дефініцію тощо). У випадку багатозначності (полісемічності) заголовного слова, його мікроструктуру зазвичай розшаровують на семантичні блоки – сублеми.

Кожна сублема розкриває різні характеристики слова, зокрема: семантичні, прагматичні, стилістичні, граматичні й ряд інших. Кожна із ремарок, зазначені в мікроструктурі словникової статті, демонструє певні особливості функціонування лексеми (наприклад: стилістичні, граматичні, семантичні тощо).

Слово та весь його мовознавчий матеріал про слово, який наводиться в мікроструктурі словникової статті, формує систему параметрів реєстрового слова. Параметр у цьому випадку – «квант інформації про мовну структуру, який ... вступає в поєднання з іншими квантами (параметрами) і знаходить специфічне вираження у словниках», або як ще зазначають мовознавці «особлива словникова репрезентація структурних рис мови» [40, с. 51].

Для того, щоб словникова стаття могла стати корисним джерелом, яке задовільнило б потреби користувача в комунікативному плані, необхідна якісна параметрична система словників.

Які ж параметри є найбільш важливими для лексикографічної моделі? Для того, аби успішно забезпечити комунікативні потреби користувачів, система параметрів словникової статті тлумачного словника може

змінюватись відповідно до його призначення чи розміру, а також відповідно до характеру заголовного слова.

Найчастіше складається параметрична система з таких параметрів:

- 1) орфографічного: нормоване написання слова, а також його варіанти написання;
- 2) фонетичного: в словниковій статті подається в округлих () або скісних // дужках та передається за допомогою міжнародної фонетичної системи IPA (International Phonetic Alphabet – Міжнародна фонетична абетка);
- 3) категорійного: параметр відповідає за віднесеність слова до одного чи кількох частин мови. Для цього використовуються позначки: n – noun, v – verb тощо;
- 4) граматичного: маркування слів за їх особливостями: злічувані/ незлічувані (для іменників), перехідні/ неперехідні (для дієслів) тощо;
- 5) семантичного: визначення значення лексеми. Якщо слово полісемічне, то кожне із значень подається у вигляді сублеми, де подається характеристики кожного зі значень (стилістичні, категорійні, граматичні);
- 6) ілюстративного: існує для того, або продемонструвати слововживання на реальних прикладах;
- 7) узуального: зазначення того, що слово можна вживати лише в певних випадках: стилях, сфері життя тощо (його обмежене застосування) Існує ціла система лексикографічних ремарок, що фіксують стилістичні, хронологічні, ареальні та інші особливості слововживання, наприклад: dial. – dialectal, vulg. – vulgar, colloq. – colloquial, liter. – literary, arch. – archaic тощо.
- 8) етимологічного: походження слова;
- 9) лексичної сполучуваності: вживання слів в певних контекстах та сталих словосполученнях, де найчастіше слова функціонують;

- 10) парадигматичного: винесення всіх наявних синонімів, антонімів, омонімів тощо. Застосовано для того, щоб розуміти, яке значення слова в якому контексті використовувати (розмежування відтінків значень) [60, 155-156].

Розмежовують параметри мікроструктури обов'язкові та факультативні.

На думку Орісі Демської, базова мікроструктура сучасного перекладного або тлумачного словника має включати такі елементи, які є обов'язковими:

- 1) заголовне слово;
- 2) граматичну інформацію (які форми слів використовуються при побудові словосполучень і речень);
- 3) тлумачення або переклад (представлення значення певного терміна);
- 4) приклади використання терміна в контексті;
- 5) фраземіку (застосування слова в конкретному фразеологізмі тощо).

Ще один елемент є необов'язковим, проте він також виявляє тенденцію до обов'язковості, – стилістичну характеристику, яка включає інформацію про емоційно-оцінну, емоційно-експресивну, функціонально-стильову, нормативну специфіку ядра словникової статті [26].

Петро Денисов до обов'язкових відносить такі параметри, які мають бути наявними в будь-якому словнику, незалежно від того, якого він розміру, цільової аудиторії, якого він формату. Це всього 4 компоненти:

- 1) семантичний;
- 2) категорійний;
- 3) дефінітивний (кількість значень та тлумачення дефініцій залежать від формату словника та аудиторії);
- 4) орфографічний [27, с. 217].

На відміну від Орісі Демської, серед факультативних параметрів мовознавець виділяє синонімічність, ідіоматичне використання заголовного

слова, здатність слів бути вживаними у складі фразових дієслів, фразеологічних одиниць тощо.

Хоча ці параметри є необов'язковими у складі словникової статті (мікроструктури словника), проте вони є цінним матеріалом для користувачів, оскільки надають корисну інформацію про зв'язки слова у мовленні, про функціонування слова в мовній системі. Ця інформація є важливою для навчальних словників тлумачного типу.

Найбільш цінними параметрами для тлумачних словників є ті, що підсилюють їх комунікативну ефективність, – параметр лексичної сполучуваності, ілюстративний параметр і парадигматичний параметр. Звісно, для того, щоб з'ясувати які значення можуть мати слова, доцільно подавати синонімічні й антонімічні ряди, якщо такі присутні. Це допомагає унаочнити парадигматику заголовного слова в мовній системі й надати користувачу широке поле використання певного реєстрового слова.

Корисним матеріалом також є ілюстративний матеріал, який є прикладом доцільного вживання одиниць у контексті: словосполученнях або реченнях. Лексична сполучуваність як один із параметрів характеризується яскраво-відображеними «узагальненими значеннями частин мови та синтактико-семантичних класів» [27, с. 231], а також вона зумовлена значною мірою категорійним значенням різних частин мови.

У результаті здійсненого аналізу наукової літератури було вирішено, що словникова стаття нашого словника термінів прикладної лінгвістики має складатися з наступних обов'язкових компонентів:

- ✓ англійський термін – український термін;
- ✓ покликання на сторінку «An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory»/ за ред. Alan Davies and Keith Mitchell та «Словника сучасної лінгвістики: поняття та терміни Анатолія» Загнітка;
- ✓ визначення терміна англійською мовою із тлумачного словника («Cambridge Dictionary») – переклад дефініції;

- ✓ визначення слова англійською мовою із тлумачного словника лінгвістичних термінів («Glossary of Linguistic Terms») – переклад дефініції;
- ✓ тлумачення українського лінгвістичного терміна українською мовою (Загнітко Анатолій «Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни»);
- ✓ приклади, наведені в «Cambridge Dictionary» і в «Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни Анатолія» Загнітка відповідно;
- ✓ повна відповідність / часткова відповідність / невідповідність англійського терміна українському / немає відповідника в словнику.

Наведені в додатку словникові статті укладено з урахуванням цих компонентів.

2.3 Класифікація термінів прикладної лінгвістики з погляду еквівалентності

Роман Якобсон увів до перекладознавства термін «перекладацька еквівалентність», окресливши це явище у статті «Про лінгвістичні аспекти перекладу» [20, с. 264].

Питання про виділення основних видів лексичних відношень у порівнюваних мовах залишається актуальним для порівняльної лексикографії як науки. Це відбувається у зв'язку із тим, що існує незліченна кількість семантичних кореляцій, які функціонують між одиницями різного рівня, а також, звісно, між різними мовами [58, с. 122].

За дослідженнями Адама Супруна, основним критерієм виділення різних видів еквівалентності є різниця чи подібність мовних систем різних мов [74, с. 30]. А отже, всі терміни, відповідно й терміни прикладної лінгвістики, прийнято поділяти на кілька основних типів значеннєвих відповідників.

У нашому дослідженні застосована класифікація, яку запропонував Володимир Манакін [58, с. 123]. Мовознавець розмежовує лексико-семантичні відношення слів, які охоплюють такі три види:

- повний збіг (повна еквівалентність) значення слів у порівнюваних мовах;
- частковий збіг (включення та перетину в зіставляваних мовах);
- незбіг (безеквіваленті слова).

Мовознавці стверджують, що категорія еквівалентності є базовою під час дослідження взаємодії лексичних одиниць на системному рівні. Термін «еквівалентність» переважно уживається на позначення рівнозначності чи рівноцінності одиниць двох мов [72, с. 584].

Проте на сьогодні в лінгвістиці не склалося єдиного підходу до розуміння цього терміна. Давайте розглянемо поняття еквівалентності більш детально.

Венедикт Виноградов наводить визначення еквівалентності, під яким розуміє збереження рівності смислової, стилістичної, семантичної, змістової, і функціонально-комунікативної інформації, яка закладена в мові-оригіналі та мові-перекладі [13, с. 18].

Світлана Тер-Мінасова наголошує, що знання про одні й ті самі предмети та явища в кожній із досліджуваних мов відрізняються, оскільки вони формуються на основі металітету та уявлень, які не збігаються в повній мірі в різних народностей. Такі лексичні одиниці відрізняються за соціокультурними й стилістичними значеннями [77, с. 63].

Вілен Комісаров пояснює еквівалентність як «смилову спільність прирівнюваних один до одного одиниць мови й мовлення» [46, с. 58].

За Львом Латишевим, еквівалентність перекладу характеризується взаємним змістом (смиловою схожістю) матеріалів мови-оригіналу і мови-перекладу [53, с. 47].

Враховуючи наведені вище визначення, еквівалентними (чи «взаємно еквівалентними», за Володимиром Манакіним) називаємо таку пару слів або словосполучень, які мають аналогічні ознаки всередині системи одиниць, що порівнюють в різних мовах і встановлюють відношення із повним або частковим збігом або незбігом.

Отже, спираючись на погляди мовознавців, можна зробити висновок, що повні й часткові еквіваленти, лексичні одиниці, що не мають відповідників, звісно, присутні як в мові-оригіналі, так і в мові-перекладу. Та коректне їх використання в перекладі цілком залежить від практичних і творчих навичок перекладача, а також від його здібностей порівнювати всі чинники (як мовні, так й позамовні (екстралінгвістичні)) у зіставляваних мовах при передачі змісту тексту мови-оригіналу мовою перекладу.

2.3.1 Повні еквіваленти

Повними еквівалентними парами термінів у мові-оригіналі й мові-перекладі вважаємо лексичні одиниці, семантичні значення яких повністю збігаються в порівнюваних мовах.

Під час дослідження термінів, відібраних з англійського джерела «An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory» за ред. Alan Davies and Keith Mitchell, було виявлено, що терміни, які мають повні еквівалентні відповідники у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» Анатолія Загнітка, складають приблизно третину (30 %) від загальної кількості виокремлених термінів з прикладної лінгвістики.

Прикладом терміна, який має повний збіг значень в обох мовах, є *second language* – мова друга (табл. 2.3.1.1).

Таблиця 2.3.1.1 – Словникова стаття терміна «second language – мова друга»[43]

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Second language</i>	<i>Мова друга</i>
Покликання	<i>с. 116</i>	<i>С. 207 (том 2)</i>
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: a language that a person can speak that isn't the first language they learned naturally as a child.</p> <p>Переклад: мова, якою людина може розмовляти, це не перша мова, яку вона природно вивчила в дитинстві.</p> <p>Small glossary of linguistics: a second language is learned</p> <p>Переклад: друга мова – та, що засвоюється.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): будь-яка засвоєна мова після першої мови.</p>
Приклад	German is my second language. – Німецька – моя друга мова.	Немає.
Відповідність термінів	Повна відповідність	

Наведемо ще один приклад терміна з повним збігом його семантики в порівнюваних мовах. Такою парою можуть послугувати: *applied linguistics* – лінгвістика прикладна (табл. 2.3.1.2).

Таблиця 2.3.1.2 – Словникова стаття терміна «applied linguistics – лінгвістика прикладна»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Applied linguistics</i>	<i>Лінгвістика прикладна</i>
Покликання	<i>с. 2</i>	<i>С. 147 (том 2)</i>
Визначення	<p>Cambridge Dictionary:</p> <p>the study of language as it affects situations in real life, for example in education or technology.</p> <p>Переклад: вивчення мови у плані того, як вона впливає на ситуації в реальному житті, наприклад, в освіті чи техніці.</p> <p>Small glossary of linguistics: the application of insights from theoretical linguistics to practical matters such as language teaching, remedial linguistic therapy, language planning or whatever/</p> <p>Переклад: застосування знань від теоретичного мовознавства до таких практичних питань, як викладання мови, корекційна</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко):</p> <p>напрямок у мовознавстві, що опрацьовує методи розв’язання тих чи тих практичних завдань, які безеквівалентний термін посередньо пов’язані з застосуванням і використанням мови.</p>

	лінгвістична терапія, планування мови тощо	
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Повна відповідність	

Ще одним прикладом на позначення терміна, який є повністю еквівалентним в мовах, які ми зіставляємо (англійська та українська), є *corpus linguistics* – лінгвістика корпусна (табл. 2.3.1.3).

Таблиця 2.3.1.3 – Словникова стаття терміна «corpus linguistics – лінгвістика корпусна»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Corpus linguistics</i>	Лінгвістика корпусна
Покликання	с. 5	с. 141 (том 2)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: a collection of written or spoken material stored on a computer and used to find out how language is used.</p> <p>Переклад: вибірка письмових чи розмовних матеріалів, що зберігаються на комп'ютері та використовуються для з'ясування способу, в який використовується мова.</p> <p>Glossary of linguistics terms: any structured and</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко):</p> <p>новітній напрям у мовознавстві, предметом вивчення якого є представлені в електронному вигляді великі масиви структурованих мовних даних з метою вияву ідіоматики мови – її неповторних і своєрідних</p>

	<p>principled collection of data from a particular language — usually in electronic form, i.e. on disk — which has been compiled for the purpose of subsequent analysis. The number of corpora available has increased greatly since the spread of the personal computer in the 1980's. The most famous corpus for historical forms of English is the Helsinki Corpus of English.</p> <p><i>Переклад:</i> будь-який структурований збір даних з певної мови - як правило, в електронній формі, який був складений з метою подальшого аналізу.</p> <p>Кількість доступних корпусів значно зросла з часу поширення ПК у 1980-х роках. Найвідомішим корпусом історичних форм англійської мови є Гельсінський корпус англійської мови.</p>	<p>властивостей, зумовлених стилістичною нормою й стандартами мовленнєвого вживання.</p>
Приклад	Немає.	Немає.

Відповідність термінів	Повна відповідність
------------------------	---------------------

Ще одним прикладом повністю еквівалентного терміна в обох мовах (англійській та українській) є *vernacular* – *мова побутóва* (табл. 2.3.1.4).

Таблиця 2.3.1.4 – Словникова стаття терміна «*vernacular* – *мова побутóва*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Vernacular</i>	<i>Мова побутóва</i>
Покликання	с. 34	с. 214 (том 2)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: the form of a language that a particular group of speakers use naturally, especially in informal situations.</p> <p>Переклад: форма мови, якою користується певна група мовців в неформальних ситуаціях.</p> <p>Glossary of linguistics terms: the indigenous language or dialect of a community. This is an English term which refers to purely spoken forms of a language.</p> <p>Переклад: мова корінних народів або діалект громади. Цей англійський</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): місцева мова, використовувана її носіями для задоволення побутових потреб спілкування. Це може бути діалект, говір, говірка, розмовно-побутовий стиль літературної мови. М. п. не вживається в офіційному, науковому, публіцистичному та інших різновидах комунікації.</p>

	термін позначає суто розмовні форми мови.	
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Повна відповідність	

Термін *multilingual* – *багатомовність* також є прикладом повної еквівалентності, оскільки їх значення в порівнюваних мовах збігається. Словникова стаття цього терміна наведена в таблиці 2.3.1.5.

Таблиця 2.3.1.5 – Словникова стаття терміна «*multilingual* – *багатомовність*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Multilingual</i>	<i>Багатомовність</i>
Покликання	с. 20	с. 85 (том 1)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: (people or groups) able to use more than two languages for communication, or (of a thing) written or spoken in more than two different languages.</p> <p>Переклад: люди або комунікативні групи, які здатні використовувати більше двох мов для спілкування, письма тощо.</p> <p>Glossary of linguistics terms: Немає.</p> <p>Переклад: Немає.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): володіння людиною кількома (багатьма) мовами і активне їхнє використання в спілкуванні з іншими людьми //</p> <p>Полілінгвізм - (грецьк. poly – багато + лат. lingua – мова + -ізм) –</p>

		<p>1) здатність індивіда чи мовної спільноти по чергово використовувати кілька мов для забезпечення комунікативних потреб;</p> <p>2) те саме, що багатомовність.</p>
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Повна відповідність	

Також термін *language death* – *мова мертва* (табл. 2.3.1.6) є прикладом термінів, що є повними відповідниками в зіставляваних мовах, оскільки їх значення у словниках («Cambridge Dictionary» та «Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни» (Анатолій Загнітко)) – ідентичні.

Таблиця 2.3.1.6 – Словникова стаття терміна «*language death* – *мова мертва*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Language death</i>	<i>Мова мертва</i>
Покликання	с. 60	с. 210 (том 2)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary:</p> <p>a language that is no longer spoken by anyone as their main language.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): мова / мови, що не мають носіїв мови і не використовуються у</p>

	<p>Переклад: мова, якою більше ніхто не розмовляє як основною мовою.</p> <p>Glossary of linguistics terms: Немає.</p> <p>Переклад: Немає.</p>	<p>повсякденному спілкуванні, відомі тільки з писемних пам'яток тієї епохи, коли вони активно функціонували, розвивалися, були живі: латинська мова, полабська мова і т. ін.</p> <p>Причини появи М. м.:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) зникнення народу, який говорив цією мовою; 2) перехід народу на нову мову. Інколи вважають, що мова з писемністю залишається "живою" (Володимир К. Журавльов).
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Повна відповідність	

Такий термін, як *descriptive linguistics* – *лінгвістика дескриптивна* (табл. 2.3.1.7) віднесено до групи повних еквівалентів, оскільки подане його значення в англійському словнику «Cambridge Dictionary» повною мірою відповідає визначенню, поданому в «Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни» Анатолія Загнітка.

Таблиця 2.3.1.7 – Словникова стаття терміна «*descriptive linguistics* – лінгвістика дескриптивна»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Descriptive linguistics</i>	Лінгвістика дескриптивна
Покликання	с. 14	с. 138 (том 2)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: a descriptive area of study is one that is based on saying what its subject is really like, rather than on developing theories about it</p> <p>Переклад: описова область дослідження - це та, яка базується на тому, щоб ствердити, якою є її тематика, а не на розробці теорій про неї.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: the approach which sets out to describe the facts of language usage as they are at a particular period of time.</p> <p>Переклад: підхід, який передбачає опис фактів вживання мови такими, якими вони є в певний період часу.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко):</p> <p>Лінгвістика (франц. linguistique від лат. lingua – мова) дескриптивна (англ. descriptive – описовий) – напрям у сучасному мовознавстві, особливо поширений у США як вияв структуралізму, що має за мету опис формальних елементів мови шляхом застосування дистрибутивного аналізу/</p>
Приклад	Немає.	Немає.

Відповідність термінів	Повна відповідність
------------------------	---------------------

Відповідно до того, якою мірою (більшою або меншою) передається значення того чи того терміна, еквівалентні відповідники зазвичай поділяють на повні та часткові.

У повних еквівалентів обсяг змісту є тотожним. У неповних еквівалентів частково ця інформація може не збігатися або не висвітлюватись у тлумачному джерелі [14, с. 43].

2.3.2 Частково еквівалентні терміни

Надзвичайно важко знайти слова, які виражають одне і те ж поняття і не відрізняються один від одного емоційно-експресивною, стильовою або яким-небудь іншим видом константної знаменної інформації [77, с. 54].

Кожний народ у поняття і слова вкладає свій сенс, своє бачення; тому варто наголосити, що мовна картина світу в різних народах різна. Саме це і зумовлює існування термінів, значення яких можуть частково або повністю відрізнятися.

Коли ми стикаємось з багатозначними термінами, значення яких збігаються лише частково, тобто одні визначення збігаються у зіставляваних мовах, а інші – ні, тоді можемо стверджувати, що мова йде про терміни з частковою еквівалентністю.

Терміни такого типу посідають третє місце за критерієм частовживаності в досліджуваному англomовному джерелі «*An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory*» за ред. Alan Davies and Keith Mitchell та їх українських відповідників у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни» Анатолія Загнітка. Ці лексичні одиниці становлять близько 20 % від загальної кількості термінів з прикладної лінгвістики (усього 23 термінологічні одиниці).

До цього типу належить пара термінів *language assessment* – мовна оцінка (табл. 2.3.2.1):

Таблиця 2.3.2.1 – Словникова стаття терміна «*language assessment* – оцінка»[44]

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>language assessment</i>	оцінка (мовна)
Покликання	С. 156	С. 349 (том 2)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: the process of considering the amount or value of something, or the decision that is made.</p> <p>Переклад: процес виміру суми чи вартості чогось, або прийнятого рішення.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: measuring or evaluating language ability.</p> <p>Переклад: вимірювання або оцінювання здібностей мови.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (А. Загнітко):</p> <p>1) <u>аспект семантики мовних висловів;</u> <u>відображення в мовних структурах особливостей членування мовцями об'єктивного світу за його ціннісними параметрами – добро або зло, користь або шкода, позитивне чи негативне та ін.;</u></p> <p>2) судження мовця, його відношення – схвалення або несхвалення, заохочення тощо – як складник стилістичної конотації.</p>

Відповідність термінів	Часткова відповідність
------------------------	------------------------

У словниковій статті підкреслено перше значення, оскільки воно більшою мірою відповідає визначенню, поданому в «Cambridge Dictionary» для поданого терміна.

Пара термінів *language shift* – *перемикання кодів* (табл. 2.3.2.2) може слугувати ще одним, не менш показовим, прикладом такого виду еквівалентності.

Таблиця 2.3.2.2 – Словникова стаття терміна «*language shift* – перемикання кодів»[44]

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>language shift</i>	<i>перемикання кодів</i>
Покликання	С. 60	С. 38 (том 3)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: to (cause something or someone to) move or change from one position or direction to another, especially slightly.</p> <p>Переклад: щоб (змусити щось або когось) рухатись або змінюватись з однієї позиції чи напрямку в іншу.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: the</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни</p> <p>(А. Загнітко): (кодове перемикання) (франц. code від лат. codex – звід законів) – усвідомлений перехід адресанта (мовця) у процесах мовленнєвого спілкування з однієї мови (діалекту, стилю) на іншу</p>

	process by which a community gives up a language completely in favour of another one. Переклад: процес, за допомогою якого громада повністю відмовляється від мови на користь іншої.	(інші), пов'язаний зі зміною умов комунікації.
Відповідність термінів	Часткова відповідність	

У наведеному тлумаченні українського терміна мається на увазі, що мовець не повністю відмовляється від вживання мови, а в певній ситуації; укладачі «Cambridge Dictionary» схиляються до того, що мовець повністю надає перевагу одній мові перед іншою.

Як приклад часткової відповідності в зіставляваних мовах наведено також пару термінів *native speaker* – *мова рідна* (табл. 2.3.2.3).

Таблиця 2.3.2.3 – Словникова стаття терміна «*speaker* – *мова рідна*»[44]

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>native speaker</i>	<i>мова рідна</i>
Покликання	<i>С. 154</i>	<i>С. 38 (том 3)</i>
Визначення	Cambridge Dictionary: someone who has spoken a particular language since they were a baby, rather than having learned it as a child or adult.	Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (А. Загнітко) : 1) мова пращурів, родини, що пов'язує

	<p>Переклад: той, хто розмовляв певною мовою з дитинства, а не вивчав її в дитинстві чи в дорослому віці.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: mother tongue.</p> <p>Переклад визначення: мова, перша засвоєна (L1), мова якої є носієм мови.</p>	<p>людину з її етносом, попередніми поколіннями, виявляє властиві певному народові неповторні асоціації образного мислення, закріплені мовною системою і складають національну специфіку, що знаходить повноцінний вияв у літературно-художніх текстах;</p> <p><u>2) мова, що природно засвоюється в дитинстві від батька і матері як носіїв цієї мови, тобто через наслідування мови дорослих; перша мова, яку людина засвоїла в дитинстві у процесах соціалізації;</u></p> <p>3) мова, якою людина володіє з максимальною глибиною і повнотою, якою їй легше, простіше, швидше мислиться («функційно перша мова»);</p>
--	---	--

		<p>4) засіб духовного єднання народу як інструмент і символ його соціальної єдності;</p> <p>5) те саме, що функційно перша мова. У разі збігу усіх ознак – мова, якою користується людина, є без сумніву М. р.</p>
Відповідність термінів	Часткова відповідність	

В українській словниковій статті підкреслено друге значення, оскільки воно якнайбільш точно передає зміст тлумачення, поданого в «Cambridge Dictionary».

Термін *artificial language* – *мова штучна / мовлення штучне* (табл. 2.3.2.4) варто також віднести до групи термінів з частковою відповідністю.

Таблиця 2.3.2.4 – Словникова стаття терміна «*artificial language* – *мова штучна / мовлення штучне*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Artificial language</i>	<i>Мова штучна / Мовлення штучне</i>
Покликання	<i>C. 111</i>	<i>C. 223 (том 2)</i>
Визначення	Cambridge Dictionary: made by people, often as a copy of something natural	Словник сучасної лінгвістики: поняття

	<p>Переклад: винайдена/придумана людьми, часто копія якоїсь природної мови.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: a language which has been invented to serve some particular purpose.</p> <p>Переклад визначення: мова, яка була винайдена для певних цілей.</p>	<p>та терміни</p> <p>(А. Загнітка) :</p> <p>1) у <u>прикладній лінгвістиці</u> – <u>знакова система, спеціально створювана як допоміжний засіб для реалізації і досягнення різних комунікативних завдань у тих сферах, де застосування природної мови є ускладненим, неможливе або не дає належного вияву;</u></p> <p>2) мова, що твориться на основі взаємної погодженості; міжнародні, допоміжні мови (есперанто, інтерлінгва та ін.).</p>
Відповідність термінів	Часткова відповідність	

У поданій вище словниковій статті підкреслено перше визначення в Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни Анатолія Загнітка, оскільки воно відповідає тлумаченню цього терміна в англомовному джерелі.

Також терміном, який відноситься до цієї групи термінів (частково еквівалентних термінів), визначено *sociolinguistics* – соціолінгвістика (табл. 2.3.2.5).

Таблиця 2.3.2.5 – Словникова стаття терміна «*sociolinguistics* – соціолінгвістика»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Sociolinguistics</i>	Соціолінгвістика
Покликання	С. 74	С. 336 (том 3)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: the study of how language is used by different groups in society.</p> <p>Переклад: вивчення того, як мова використовується різними групами суспільства.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: the study of the relation between linguistics and social processes.</p> <p>Переклад визначення: дослідження взаємозв'язку між мовознавством та соціальними процесами.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (А. Загнітко): <i>Соціолінгвістика</i> (лат. <i>societas</i> – спільність, <i>socio</i> ↔ <i>socialis</i> – суспільний, громадський і франц. <i>linguistique</i> від лат. <i>lingua</i> – мова):</p> <p>1) <u>мовознавча наука (гібридна наука, що постала у XX ст. на перетині соціології, соціальної психології, лінгвістики), що вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції,</u></p>

		<p><u>взаємодію мови і суспільства, загальні закономірності розвитку і функціонування мови в суспільстві (макросоціолінгвістика), а також варіативність та зміни в мові, зумовлені соціальними чинниками (мікросоціолінгвістика);</u></p> <p>2) наука, що охоплює мовознавчі дослідження (навчальна дисципліна), спрямовані на вивчення мови в її соціальних контекстах, або соціальному житті крізь призму лінгвістичних категорій (дефініція належить Н. Коуплендові А. Яворському), вивчає також різні впливи соціального середовища на мову і на мовленнєву поведінку.</p>
Відповідність термінів		Часткова відповідність

У Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни наведено два значення цього терміна, у «Cambridge Dictionary» – лише одне (близьке до першого в україномовному джерелі).

Частково еквівалентним терміном також є й термін *accent* – *акцѐнт* (табл. 2.3.2.6).

Таблиця 2.3.2.6 – Словникова стаття терміна «*accent* – *акцѐнт*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Accent</i>	<i>Акцѐнт</i>
Покликання	С. 93	С. 33 (том 1)
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: the way in which people in a particular area, country, or social group pronounce words; a special emphasis given to a particular syllable in a word, word in a sentence, or note in a set of musical notes</p> <p>Переклад: спосіб, в який люди в певній місцевості, країні чи соціальній групі вимовляють слова; особливий наголос на певному складі в слові, слові в реченні або ноті в наборі музичних нот.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (А. Загнітко) : (лат. <i>accentus</i> – наголос) –</p> <p>1) <u>наголос – виділення одиниці мовлення (складу, словосполучення) за допомогою фізичних засобів, силовий, або експіраторний;</u></p> <p>2) <u>своєрідність та вимова;</u></p> <p>3) логічний акцент – інтонаційне виділення того слова в реченні, що</p>

	<p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: features of pronunciation that identify where a person is from, regionally or socially. Technically distinct from dialect since a standard dialect may be pronounced with a regional accent</p> <p>Переклад</p> <p>визначення: особливості вимови, що визначають, звідки людина родом, регіонально чи соціально. Технічно відрізняється від діалекту, оскільки стандартний діалект може вимовлятися з регіональним акцентом.</p>	<p>містить особливе смислове навантаження: <i>“Тобі розповіли про це? Чи ти прочитав?”</i>;</p> <p>4) підкреслення, виділення якої-небудь думки, привернення уваги;</p> <p>5) графічний знак, за допомогою якого на письмі позначуваний наголос;</p> <p>у комунікативній лінгвістиці – інтерферентні особливості вимови, неправильна вимова звуків іноземної мови; особливості вимови, притаманні тим, хто говорить нерідною мовою. Сукупність помилок у мовленні мовця, зумовлених впливом рідної мови. Здебільшого наявна в людей, які засвоїли нерідну мову в зрілому віці. А. утворюється під</p>
--	---	---

		впливом артикуляційних особливостей рідної мови, які переносяться на мову чужу. Елементи А. можуть формуватися також під впливом діалекту чи говору (говірки), коли особа недостатньо володіє нормами літературної мови. Поняття акцент охоплює усі структурні яруси мови: фонетику, лексику, граматику.
Відповідність термінів	Часткова відповідність	

Семантичний обсяг слова *акцент*, за даними проаналізованих словників, є набагато більший в українській мові. У Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни наведено п'ять значень цього терміна, у «Cambridge Dictionary» – лише одне (близьке до першого і другого в українському джерелі).

2.3.3 Безеквівалентні терміни

Національно-культурні особливості світобачення та відповідно мови реалізуються на лексичному рівні у вигляді наявності безеквівалентної лексики. Ці мовні одиниці називають чи описують явища і поняття певної культури, які, як правило, не власніві культурі іншого народу. Тому в теорії

перекладознавства до безеквівалентних слів зараховують передусім власні назви, найменування специфічних страв, народного одягу, побутових предметів, свят і под. [46; 53; 77 та ін.].

Питанням займаються багато мовознавців, зокрема Людмила Дяченко, Михайло Кочерган, Анна Волошина та багато інших. Вони присвячують свої праці тому, щоб виділити особливості явища на пояснення безеквівалентної лексики в системах різних мов [81, с. 4].

«Безеквівалентна лексика» як термінологічна сполука з'явилася відносно недавно в мовознавстві, а отже єдиноприйнятого його визначення досі немає. Лінгвісти, досліджуючи це питання, намагаються цей термін відмежувати від інших термінів, або в порівнянні з іншими — віднайти чи надати визначення лексики, яка не має еквівалентів в порівнюваних мовах [85].

Відомі перекладознавці Віталій Костомаров й Євген Верещагін схиляються до того, що можливості визначити чи то лексика безеквівалентна, чи має повну еквівалентність, можна тільки щодо конкретної пари мов і на підставі аналізу цілого комплексу чинників. «Як безеквівалентні слова, так і фонові – не абсолютна категорія, а відносна. Говорити про те, чи можна певне слово назвати безеквівалентним, припустимо лише стосовно якоїсь мови. При цьому нерідко трапляється, що слово, яке є безеквівалентним порівняно з лексикою мови Б, виявляється повністю еквівалентним у застосуванні до мови В. Це ж справедливо, якщо мати на увазі фонові слова» [9, с. 45].

Лінгвісти вважають, що лексика, яка не має відповідників (безеквівалентна) має досить тісні зв'язки із фоновією лексикою, бо ці два класи «відрізняються від відповідних іншомовних слів, тому що відображають специфіку національної культури» [9, с. 45]. Треба зауважити, що у своїй класифікації вони вживають ці терміни як взаємозамінні: термін «фонові лексика» вживають замість «безеквівалентна лексика» та навпаки.

Філологиня Роксолана Зорівчак під поняттям «безеквівалентна лексика» має на увазі «моно- і полісемантичні одиниці, основне лексичне значення яких уміщує традиційно закріплений комплекс етнокультурної інформації, чужої

для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [41, с. 58]. Вона зауважує, що це поняття є значно ширшим, ніж семантичне поле поняття «реалія», що відповідає лише випадкам лексико-предметної безеквівалентності.

Очевидно, що в об'єм безеквівалентної лексики конкретної мови вміщуються всі реалії. Проте лінгвістичне наповнення цього типу лексики включають ще: приказки, прислів'я, окремі слова і словосполучення, які набули ємного значеннєвого наповнення, проте це наповнення може відрізнятись у різних мовних середовищах [41, с. 65].

Михайло Кочерган стверджує, що поняття «безеквівалентність» та «лакуна» є подібними. На рахунок цього він пише: «У науковій літературі терміни безеквівалентна лексика і лакуни часто вживаються як синонімічні і трактуються як слова, що відсутні в певній мові» [50, с. 42].

За Генадієм Томахіним, безеквівалентна лексика характеризується тим, що в одній з порівнюваних мов реалізовано один з трьох можливих виявів:

- 1) словникові відповідники відсутні;
- 2) відповідні реалії в мовному суспільстві відсутні;
- 3) слова на позначення певних понять відсутні [79, с. 19].

Аналізуючи питання безеквівалентності, Леонід Бархударов пропонує звужити це поняття таким чином: виключити з поняття ті лексичні одиниці, які мають відповідники у зіставляваних мовах при перекладі. Науковець визначає це поняття як «лексичні одиниці (слова і стійкі словосполучення) однієї з мов, які не мають ні повних, ні часткових еквівалентів серед лексичних одиниць іншої мови» [4, с. 94].

Отже, безеквівалентна лексика має на меті «стисло, образно, яскраво виразити певне значення, погляд, при чому не прямо, а з посиланням на загальне культурне знання, що є властиве даному народові» [83, с. 51].

Безеквівалентна лексема — особлива одиниця, що відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, номінує такі явища у сфері певної культури, які не властиві іншим.

Значно менше уваги отримав культурологічний аспект еквівалентності слів різних мов. Слово як одиниця мови співвідноситься з якимсь предметом або явищем реального світу. Проте не лише ці предмети або явища можуть бути абсолютно різними в різних культурах (наприклад, будинок українця, ескімоса, китайця, киргиза і англійця – це дуже різні будинки). Важливо, що різними будуть і поняття про ці предмети і явища, оскільки останні функціонують в різних світах і культурах. Тому базою мовної еквівалентності є понятійна еквівалентність, еквівалентність культурних уявлень.

Проте у випадку термінології йдеться швидше про відсутність практики вживання відповідника в певній лінгвістичній традиції, хоча сконструювати його (транскрибувати, транслітерувати, калькувати або передати описово), звичайно, можна.

Специфічні лексичні одиниці, зокрема терміни, які притаманні не всім мовам, мовознавці називають безеквівалентними одиницями. Кожен мовний колектив (зазвичай представлений носіями однієї мови) має власне осмислення реальності, а отже, у цьому може бути втілене таке лінгвістичне явище, як безеквівалентність.

Серед термінів, виділених методом суцільної вибірки з джерела «An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory» за ред. Alan Davies and Keith Mitchell, було виокремлено терміни на позначення явищ, підходів, методів і галузей прикладної лінгвістики.

Терміни, що не мають еквівалентів в одній із досліджуваних мов або мають зовсім різні значення, покривають значну частину укладеного словника (близько 50 %), що налічує близько 60 термінів.

Прикладом такого типу є пара термінів *linguicism* – лінгвіцизм (табл. 2.3.3.1). Ця пара термінів характеризується відсутністю фіксації та відповідно визначення в українському джерелі.

Таблиця 2.3.3.1 – Словникова стаття терміна «linguicism – лінгвіцизм»[43]

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Linguicism</i>	<i>Лінгвіцизм</i>
Покликання	<i>с. 140</i>	-
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p> <p>Small glossary of linguistics: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory : the destruction of a minority language by a more powerful one.</p> <p>Переклад визначення: знищення однієї мови меншості більш «потужною» мовою.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): немає.</p>
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Немає відповідника в українському словнику	

Термін *interlingua* – *інтерлінгвістика* (табл. 2.3.3.2) демонструє відсутність визначення в англомовному джерелі-словнику.

Таблиця 2.3.3.2 – Словникова стаття терміна «interlingua – інтерлінгвістика»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Interlingua</i>	<i>Інтерлінгвістика</i>
Покликання	<i>с. 111</i>	<i>С.381 (том 1)</i>
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p> <p>Small glossary of linguistics: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко):</p> <p>розділ мовознавства, у межах якого розглядаються проблеми мов міжнародного спілкування, створення, статусу та функціонування різноманітних допоміжних мов (у тому числі й штучних).</p>
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Немає відповідника в англомовному словнику	

Прикладом невідповідності значення в зіставляваних мовах може слугувати термін *anaphora* – анафора (табл. 2.3.3.3).

Таблиця 2.3.3.3 – Словникова стаття терміна «anaphora – анафора»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Anaphora</i>	Ана́фора
Покликання	<i>с.296</i>	<i>с.52 (том 1)</i>
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: a word that refers to a word used earlier in a sentence and replaces it, for example the word "it".</p> <p>Переклад: Слово, що посилається на раніше використане в реченні слово та заміняє його, наприклад, словом «Це (воно, вона, воно)».</p> <p>Glossary of Linguistic Terms: Anaphora is coreference of one expression with its antecedent. The antecedent provides the information necessary for the expression's interpretation.</p> <p>Переклад: Анафора – це один з виразів з його попереднім називанням. Антецедент надає інформацію, необхідну для</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко):</p> <p>1) єдинопочаток, стилістична фігура, що утворюється повтором тих самих звуків, слів, словосполучень і синтаксичних конструкцій на початку суміжних мовних одиниць;</p> <p>2) повтором може поставати вжиток тих самих на початку віршових рядків звуків, слів, речень, конструкцій, абзаців, строф, розділів твору.</p>

	інтерпретації висловлювання.	
Приклад	<p><i>A well-dressed man</i> was speaking; <i>he</i> had a foreign accent. – Ганоодягнутий чоловік говорив; він мав акцент іноземця;</p> <p>"Joe dropped <i>a glass</i> and <i>it</i> broke."- «Джо кинув склянку і вона розбилась».</p>	<p>Клянусь я першим днем творення,</p> <p>Клянусь його останнім днем... ;</p> <p>Ще все нам з ним – тривога, / Ще все нам з ним не відбуло, / Ще все нам з ним радісно і довго. / Ще все нам з ним, – як перед Богом / Кажу тобі, – не перейшло!.. (Микола Вінграновський).</p>
Відповідність термінів	Невідповідність	

Наведені словникові статті переконують, що термін *anaphora* існує і в українській мові, і в англійській, але позначає він різні явища.

Термін *critical applied linguistics* – критична прикладна лінгвістика (табл. 2.3.3.4) також вважаємо безеквівалентним терміном. Подібного українського терміна не зафіксовано у «Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни», як і в інших відомих термінологічних словниках з лінгвістики.

Таблиця 2.3.3.4 – Словникова стаття терміна «critical applied linguistics – критична прикладна лінгвістика»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Critical applied linguistics</i>	Критична прикладна лінгвістика
Покликання	<i>с. 1</i>	Немає.
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p> <p>Small glossary of linguistics: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p> <p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory:</p> <p>critical applied linguistics ... opens up a whole new array of questions and concerns, issues such as identity, access, ethics, disparity, difference, desire, or the reproduction of Otherness that have hitherto not been considered as concerns related to applied linguistics</p> <p>Переклад:</p> <p>критична прикладна лінгвістика ... відкриває цілий ряд питань та проблем, таких</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): немає.</p>

	як ідентичність, доступність, етика, нерівність, відмінність, бажання або відтворення Іншості, які досі не розглядались як проблеми, пов'язані з прикладним мовознавством.	
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Немає відповідника в англomовному й українському словниках.	

Нашу увагу також привернули пари термінів, які вживаються в обох мовах, проте в одному зі словників вони можуть бути не зафіксовані. Очевидно, у цьому випадку мова йде швидше про неповноту словників, ніж про безеквівалентність як світоглядну та мовну проблему (див., зокрема, табл. 2.3.3.5 і табл. 2.3.3.6).

Таблиця 2.3.3.5 – Словникова стаття терміна «*critical discourse* – *діскурс політичний*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Critical discourse</i>	<i>Діскурс політичний</i>
Покликання	с. 131	с.206 (том 1)
Визначення	Cambridge Dictionary: немає. Переклад: немає. Small glossary of linguistics: немає. Переклад: немає.	Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко): сприйняття політичних

	<p>An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory: an approach to language use as the manifestation of political ideology.</p> <p><i>Переклад:</i> підхід до використання мови як вияву політичної ідеології.</p>	<p>новин. Розглядають три дискурсні компоненти: когнітивні, формальні й емоційні. Когнітивні схеми містять пресупозиції щодо побудови світу, знання про політичну ситуацію, здатність робити висновки та визначати наміри дійових осіб або організацій, про які йдеться; формальні схеми – текстові структури, знайомі читачам або слухачам (одержувачам інформації про новини); емоційні схеми – носії норм та цінностей, властивих групам людей та індивідам.</p>
Приклад	Немає.	Немає.
Відповідність термінів	Немає відповідника в англomовному словнику.	

Таблиця 2.3.3.6 – Словникова стаття терміна «*interlanguage* – *лєксика міжмóвна*»

	Англійська мова	Українська мова
Термін	<i>Interlanguage</i>	<i>Лєксика міжмóвна</i>
Покликання	<i>с. 152</i>	<i>с.129 (том 2)</i>
Визначення	<p>Cambridge Dictionary: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p> <p>Small glossary of linguistics: немає.</p> <p>Переклад: немає.</p>	<p>Словник сучасної лінгвістики: поняття та терміни (Анатолій Загнітко):</p> <p>слова і вислови, уживані у різних мовах і використовувані мовцями у спілкуванні як відомі для учасників комунікації в силу семантичної еквівалентності цих слів. Л. м. охоплює здебільшого запозичення, що прийшли з однієї мови та ін.: банк, бюджет, комюніке, кредит, менеджер та ін. Їх слід відрізняти від міжмовних омонімів: укр. лікарня – медичний заклад, де надають певну допомогу в лікуванні і чес. lékarnia – заклад, де продають ліки (укр. аптека) тощо.</p>

Приклад	Немає.	банк, бюджет, комюніке, кредит, менеджер тощо.
Відповідність термінів	Немає відповідника в англомовному словнику.	

Співвідношення між повними еквівалентними термінами, частковими еквівалентними та безеквівалентними термінами прикладної лінгвістики подано на гістограмі 1:



Гістограма 1. Відповідність англійської термінології українській

Висновки до розділу 2

Потреба у створенні та оновленні словників існує постійно, оскільки все в нашому житті змінюється і розвивається і, звісно, впливає на мову. Для того, щоб зафіксувати ці зміни, необхідно створювати нові словники різних типів.

Словник як продукт діяльності лексикографів виконує цілий функцій, а саме:

- 1) комунікативну функцію;
- 2) реєструвальну функцію;
- 3) функцію систематизації;
- 4) пізнавальну (гносеологічну) функцію;
- 5) навчальну функцію тощо.

Принципи розташування словникових одиниць і характер інформації про них безпосередньо зумовлюються типом і призначенням відповідної лексикографічної праці. Значення реєстрових одиниць, походження, інформація про коректність написання або їх вимови, переклад іноземною мовою тощо описується у словнику. Будь-який словник у своїй основі має набір статей.

Макроструктура словника – це загальне влаштування словника, що охоплює власне словник (взаємне розташування словникових статей за попередньо визначеним принципом), передмову, правила користування словником, список скорочень, можливо, граматичний опис мови, різного типу списки чи додатки тощо [26, с. 102].

Під терміном «мікроструктура» розуміють внутрішню будову словникової статті [90, 91]. Базовим складником мікроструктури є власне реєстр та засади його укладання.

Словникова стаття типово містить такі компоненти:

- 1) реєстрове слово;
- 2) його формальні характеристики;
- 3) семантизація слова;

- 4) ілюстративний матеріал;
- 5) довідки різного характеру і призначення;
- 6) ілюстрації (приклади вживання мовних одиниць).

Основним критерієм виділення різних видів еквівалентності є різниця чи подібність мовних систем різних мов.

Серед термінів прикладної розмежовуємо три типи:

- 1) повні еквіваленти;
- 2) часткові еквіваленти;
- 3) безеквівалентні.

Повними еквівалентами є терміни, значення яких повністю збігаються в порівнюваних мовах.

Терміни, значення яких збігаються лише частково, визначаємо як часткові еквіваленти.

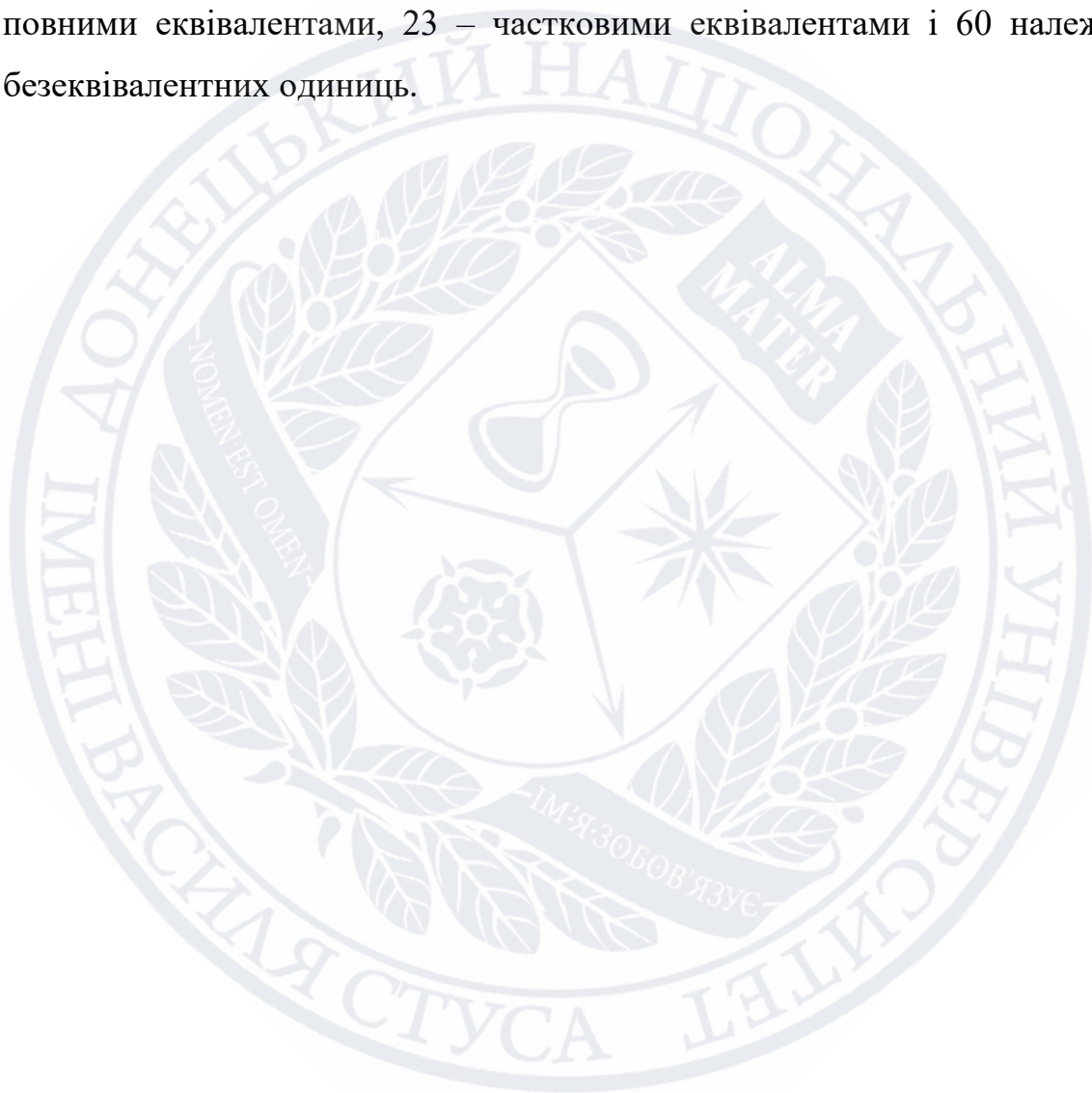
Специфічні лексичні одиниці, зокрема терміни, які притаманні не всім мовам, називаємо безеквівалентними.

Відсутність єдиного погляду на проблему безеквівалентності свідчить про те, що поняття відносно нове в мовознавстві і потребує більш детального дослідження. Зокрема, окремі лінгвісти ототожнюють безеквівалентну лексику з лакунами і фоновою лексикою.

Той шар лексики, який об'єднує «еквівалентні» слова, становить набагато більші труднощі при вивченні іноземної мови, ніж безеквівалентна частина словника. Річ у тому, що понятійна еквівалентність, а точніше еквівалентність реальності, часто вводять в оману перекладача, і він може вживати слово, не враховуючи особливості мовного функціонування слова в іншій мові, його сполучуваність і конотації. Інакше кажучи, в тих, здавалося б, простих випадках, коли слова різних мов включають однакову кількість понятійного матеріалу, відображають одну і ту ж частину дійсності, реальне їх використання може бути різним, оскільки воно визначається різним мовним мисленням і різним мовним функціонуванням.

Отже, поняття еквівалентності та її типів неможливо розглядати, не беручи до уваги такі чинники, як об'єм семантики, лексична сполучуваність, стилістичні конотації. Усі ці проблеми добре відомі і перекладачам, і викладачам іноземних мов, і термінологам, тому проблема міжмовних відповідностей заслуговує на тонкий і всебічний аналіз.

Серед усіх обстежених пар термінологічних одиниць 35 виявились повними еквівалентами, 23 – частковими еквівалентами і 60 належать до безеквівалентних одиниць.



ВИСНОВКИ

Словники належать до найвагоміших надбань людства, у них відбито й унормовано мову народу.

На сьогодні в мовознавстві немає єдиного підходу до визначення словника, а сам термін «словник» є багатозначним.

Традиційно словником називають перелік мовних одиниць (лексем, морфем, синтаксем, словосполучень та ін.), відсортованих у певному порядку (алфавітному, гніздовому, оберненому), у якому розкривається семантика мовних одиниць, наводиться їх тлумачення, перераховуються релевантні властивості або наводиться переклад іншою мовою відповідно до типу лексикографічної праці та поставлених авторами завдань.

Будь-яка інформація у словнику незалежно від його типу повинна бути надійною, науково виваженою, репрезентативною та перевіреною.

Створення словників є багатоетапним і досить тривалим процесом, що передбачає ретельний відбір реєстрових одиниць, які будуть або витлумачуватись, або перекладатись відповідно до типу словника.

Основним протиставленням у класифікації словників є розмежування енциклопедичних і лінгвістичних словників. Термінологічні словники у класифікації словників посідають особливе місце, оскільки призначені для відображення єдиної понятійної бази певної галузі знань, вичерпного представлення термінів певної мови.

Термінологія прикладної лінгвістики, незважаючи на стрімкий розвиток, досі ще не була належним чином лексикографічно опрацьована.

З авторитетного англomовного джерела *«An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory»* за ред. Alan Davies and Keith Mitchell методом суцільної вибірки відібрано всі однослівні терміни та двокомпонентні термінологічні словосполучення. У результаті цього до реєстру англо-українського словника термінів прикладної лінгвістики потрапило близько ста

тридцяти спеціальних термінів, зокрема: *second language* – мова друга; *applied linguistics* – лінгвістика прикладна; *language assessment* – мовна оцінка; *language shift* – перемикання кодів; *linguicism* – лінгвіцизм; *interlingua* – інтерлінгвістика тощо.

Принципи розташування словникових одиниць і характер інформації про них є зумовленими типом і призначенням відповідної лексикографічної праці.

Кожен словник має макро- і мікроструктуру. Макроструктура охоплює реєстр мовних одиниць, передмову, список використаних позначок і скорочень, теоретичні матеріали.

Мікроструктура словника (структура словникової статті) передбачає інформацію про реєстрове слово, характер цієї інформації також визначуваний типом словника (правопис, вимова, граматичні особливості слова та його дефініція та ін).

Структура словникової статті створюваного словника термінів прикладної лінгвістики складається з таких обов'язкових компонентів:

- ✓ англійський термін – український термін;
- ✓ покликання на сторінку «An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory» за ред. Alan Davies and Keith Mitchell та «Словника сучасної лінгвістики: поняття та терміни» Анатолія Загнітка;
- ✓ визначення терміна англійською мовою із тлумачного словника (за «Cambridge Dictionary») – переклад дефініції;
- ✓ визначення слова англійською мовою із тлумачного словника лінгвістичних термінів (за «Glossary of Linguistic Terms») – переклад дефініції;
- ✓ тлумачення українського лінгвістичного терміна українською мовою (за «Словником сучасної лінгвістики: поняття і терміни» Анатолія Загнітка);
- ✓ приклади, наведені в «Cambridge Dictionary» і в «Словнику сучасної лінгвістики: поняття та терміни» Анатолія Загнітка відповідно;
- ✓ повна відповідність / часкова відповідність / невідповідність англійського терміна українському / немає відповідника в словнику.

Щодо розмежування типів еквівалентності ми спираємось на класифікацію Володимира Манакіна, за якою розмежовують три типи відношень слів:

- 1) повний збіг (повна еквівалентність) значення слів у порівнюваних мовах;
- 2) частковий збіг (включення та перетину в зіставляваних мовах);
- 3) незбіг (безеквіваленті).

За результатами укладання нашого двомовного тлумачного словника, найбільшою групою термінів є безеквівалентні одиниці. Їх нараховується близько шістдесяти термінів, що становить 50% від загальної кількості виділених термінів. Прикладами цього класу є *linguicism* – лінгвіцизм, *interlingua* – інтерлінгвістика.

Наступною групою за кількістю є терміни з наявністю тотожних або подібних визначень в обох словниках, тобто ті, що є повними еквівалентами. Тут налічуємо 35 одиниць, що становить близько 30%. Зокрема, таким терміном є *corpus linguistics* – лінгвістика ко́рпусна.

Терміни з частковою відповідністю в зіставляваних мовах посідають третє місце за продуктивністю та становлять близько 20% від загальної кількості термінів (23 одиниці). Таким терміном є, наприклад, *language assessment* – мовна оці́нка.

Створений перекладний словник тлумачно-перекладного типу розрахований передусім на фахівців-філологів, проте він може бути корисним ширшому колу читачів, тим, хто цікавиться проблемами прикладної лінгвістики, вивчає англійську або українську мови.

Перспективи подальших досліджень становлять укладання електронного словника термінів прикладної лінгвістики, розширення реєстру термінів за рахунок залучення до аналізу інших авторитетних джерел з прикладної лінгвістики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Апажев М. Л. Лексикография. Теория и практика. Прошлое. Настоящее. Будущее. Нальчик: Каб.-Балк. ун-т, 2005. 384 с.
2. Апресян Ю. Д. Толковый словарь нового типа как основа серии словарей. *Современное состояние и тенденции развития отечественной лексикографии*. Москва: Русский язык, 1988. С. 14–16.
3. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику. Москва: Эдиториал УРРС, 2001. 354 с.
4. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Москва: Международные отношения, 1975. 240 с.
5. Берков В. П. Слово в двуязычном словаре. Таллинн: Валгус, 1977. 276 с.
6. Бронська А. А. Лінгвокраїнознавчий аспект у викладанні української мови як іноземної. *Дивослово. Українська мова й література в навчальних закладах України*. 2000. №7. С. 43 – 44.
7. Брутян Г. А. Язык и картина мира. *Философские науки*. 1973. №1. С. 111.
8. Бутковська О. С. Структурно-семантичні особливості термінів соціолінгвістики в українській, польській та англійській мовах : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15 / Львів, 2016. 301 с.
9. Верещагин Е. М. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик. Москва: Институт русского языка им. А.С. Пушкина, 1999. 84 с.
10. Верещагин Е. М. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Методическое руководство. Москва: Русский язык, 1983. 269 с.
11. Виноградов В. В. Лексикология и лексикография: Избр. тр. Москва: Наука, 1977. С. 118–161.
12. Виноградов В. В. Про перспективи розвитку радянської лексикографії. *Лексикографічний бюлетень*. 1952. №2.

13. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
14. Виноградов В. С. Основные вопросы и задачи изучения истории языка: учеб. пособ. для ин-тов и фак-тов иностр. яз.: 2-е изд., испр. Москва: Высшая школа, 1978. 292 с.
15. Влахов С. И. Непереводимое в переводе. Москва: Валент, 2006. 448 с.
16. Волошина А. В. Безеквівалентна лексика близькоспоріднених мов: проблема семантичної структури. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2000. № XXVI. С. 56 – 64.
17. Гак В. Г. Проблема создания универсального словаря. *Национальная специфика языка и её отражение в нормативном словаре*. Москва: Русский язык, 1986. С. 119–125.
18. Гак В. Г. Сравнительная типология французского и русского языков: учеб. пособ. для студ. фак. и инст. ин. яз. Ленинград: Просвещение, 1976. 299 с.
19. Гак В. Г. О разных типах двуязычных словарей. *Тетради переводчика. Ученые записки № 2*. Москва, 1964.
20. Гарбовский Н. К. Теория перевода. Москва: Изд-во Московского университета, 2004. 544 с.
21. Герд А. С. Основы научно-технической лексикографии. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1986. 69 с.
22. Голованова Е. И. Введение в когнитивное терминоведение: учеб. пособие. Москва: НАУКА: ФЛИНТА, 2011. 225 с. URL: <https://rucont.ru/efd/244167>
23. Головащук С. І. Перекладні словники і принципи їх укладання: на лексичному матеріалі російської та української мов. Київ: Наукова думка, 1976. 247 с.

24. Гринев С. В. Принципы теории терминографии. *Теория и практика научно-технической лексикографии*. Москва: Русский язык, 1988. С. 5–11.
25. Гринев С. В. Введение в терминологическую лексикографию: учеб. пособие. Москва, 1986. 98 с.
26. Демська О. М. Вступ до лексикографії. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 266 с.
27. Денисов П. Н. Лексика русского языка и принципы её описания. Москва: Русский язык, 1980. 253 с.
28. Денисов П. Н. Основные проблемы теории лексикографии: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора филологических наук: 10.02.01. Москва, 1976. 44 с.
29. Денисов П. Н. Практика, история и теория лексикографии в их единстве и взаимообусловленности. *Проблемы учебной лексикографии и обучение лексике*. Москва: Русский язык, 1978.
30. Дербя С. М. Українська термінологія в галузі прикладної (комп'ютерної) лінгвістики (логіко-лінгвістичний аналіз): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2007. 20 с.
31. Доскач К. В. Традиційний, когнітивний і функціональний підходи до вивчення терміна як спеціалізованої мовної одиниці. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. № 4, Т. 1. С. 30–34.
32. Дубичинский В. В. Антимонии лексикографии. *Vocabulum et vocabularium*: сб. науч. тр. Харьков: ХГПУ 1995. № 2. С. 65–71.
33. Дубичинский В. В. Искусство создания словарей. Конспекты по лексикографии. Харьков: ХГПУ, 1994. С. 18–23.
34. Дубичинский В. В. Лексикография русского языка: учебное пособие для вузов. Москва: Наука, 2008. 432 с.
35. Дубичинский В. В. Теоретическая и практическая лексикография. Вена-Харьков: Харьковское лексикографическое общество, 1998. 147 с.

36. Дубічинський В. В. Лексикографія: навч.-метод. посіб. Харків: НТУ «ХПІ», 2011. 66 с.
37. Жлуктенко Ю. О. Аспекти контрастивної лексикології. *Мовознавство*. 1989. № 6. С. 3–8.
38. Загнітко Анатолій. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. Т. 1 401 с.; Т. 2 349 с.; Т. 3 424 с.; Т. 4 387 с.
39. Заграевская Т. Б. Вклад А. Баррера и Ч. Леланда в раскрытие генезиса и бытия англоязычного афроэтносубъязыка. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Серия Филология*. Самара, 2013. Т. 15. № 2 (3). С. 731–740.
40. Зеніна А. В. Адаптація англізмів у термінології української банківської справи: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецький національний університет, Донецьк, 2014. 20 с.
41. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львівському ун-ті, 1989. 216 с.
42. Ивина Л. В. Лингвокогнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования): учеб.-метод. пос. Москва: Академический проект, 2003. 304 с.
43. Каліта А. М. Англо-український словник термінів прикладної лінгвістики: засади створення, структура словникової статті. *Лінгвокомп'ютерні дослідження: зб. Наук. Праць/ гол. ред. А. Загнітко*. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса. 2020. № 13. С. 99 – 106.
44. Каліта А. М. Англо-український словник термінів прикладної лінгвістики: часткові еквіваленти. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації*: матеріали міжнар. наук. конференції м. Харків, Україна: МЦНД. 2 жовтня, 2020 рік. Т.2. С.33 – 36.
45. Караулов Ю. Н. Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. Москва: Наука, 1981. 366 с.

46. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. Москва: ЛКИ, 2007. 176 с.
47. Комарова З. И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание. Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1991. 155 с.
48. Коптилов В. В. Перешотвір і переклад: Роздуми і спостереження. Київ: Дніпро, 1972. 216 с.
49. Короткий термінологічний словник із бібліографознавства та соціальної інформатики / за ред. Г. М. Швецова-Водка (керівник), Г. В. Сілкова, Л. О. Черепуха та ін.; наук. ред. і авт. вступ. ст. Г. М. Швецова-Водка. Київ: Кн. палата України, 1999. 116 с.
50. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ, 1999. С.171 – 172.
51. Крупнов В. Н. Лексикографические аспекты. Москва: Высшая школа, 1987. 192 с.
52. Кудашев И. С. Проектирование переводческих словарей специальной лексики. Helsinki: Helsinki University, 2007. 445 с.
53. Латышев Л. К. Курс перевода. Эквивалентность перевода и способы её достижения. Москва: Международные отношения, 1981. 300 с.
54. Лейчик В. М. Опыт построения классификации терминологических словарей. *Теория и практика научно-технической лексикографии*: сб. ст. Москва: Русский язык, 1988. С. 40–47.
55. Лейчик В. М. Основные положения сопоставительного терминоведения. *Отраслевая терминология и ее структурно-типологическое описание*: межвуз. сб. науч. трудов. Воронеж: изд. Воронеж. ун-та, 1988.
56. Леонтьев А. А. Национально-культурная специфика речевого поведения. – Москва: Наука, 1977. 352 с.
57. Ляшук А. М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.17/ Київський національний лінгвістичний університет. Київ, 2007. 335 с.

58. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология. Київ: Знання, 2004. 326 с.
59. Марчук Ю. Н. Действующие системы машинного перевода и автоматические словари. *Машинный перевод и автоматизация информационных процессов*: сб. ст. Москва: Наука, 1979. № 3. 70 с.
60. Мейзерська І. В. Принципи організації мікроструктури словникової статті в англійських навчальних тлумачних словниках. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2015. Вип. 30. С. 42-48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2015_30_8
61. Морковкин В. В. Типология типологических словарей. *Vocabulum et vocabularium*. Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1994. № 1. С. 13–23.
62. Москаленко А. А. Нарис історії української лексикографії. Київ: Державне учбово-педагогічне вид-во “Радянська школа”, 1961. 164 с.
63. Ожегов С. И. Лексикология. Лексикография. Культура речи. Москва: Высшая школа, 1974. 352 с.
64. Паламарчук Л. С. Українська радянська лексикографія. Київ: Наукова думка 1978. 201 с.
65. Паршин А. Н. Теория и практика перевода. Москва: Русский язык, 2000. 161 с.
66. Попова З. Д. Лексическая система языка (внутренняя организация, категориальный аппарат и приемы изучения). Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. 148с.
67. Рогач Л. В. Семантична основа лінгвістичних термінів в українській та англійській мовах : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15/ Ужгород, 2000. 191 с.
68. Рильський М. Т. Вибрані твори: лірика та поеми. Київ : Дніпро, 1977. 351 с.
69. Рильський М. Т. Словник і питання культури мови. Про культуру мови: матеріали республіканської наукової конференції з питань культури

української мови, м. Київ, 11–15 лютого 1963 р. Київ: Наукова думка, 1964. С. 23–32.

URL: http://www.hi-phi.org.ua/images/PDF/Rylskyj_Slovnyk_i_kultura_movy_1964.pdf

70. Сарангова Т. А. Принципы составления словаря терминов investor relations. *Современные исследования*

71. *социальных проблем*. 2013. № 5(25). URL: <http://journal-s.org/index.php/sisp/article/view/5201338>

72. Словарь иностранных слов / под ред. В.И. Лехина. Москва: Русский язык, 1988. 624 с.

73. Суперанская А. В. Принципы передачи безэквивалентной лексики. Великобритания: Лингвострановедческий словарь. 1978. С. 467–480.

74. Супрун А. Е. Лексическая типология славянских языков. Минск: Издво БГУ, 1985. 46 с.

75. Табанакова В. Д. Семантизация термина в одноязычных терминологических словарях: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Ленинград, 1981. 19 с.

76. Тараненко О. О. Новий словник української мови (Концепція та принципи укладання словника). Київ: б. в.; Кам'янець-Подільський: б. в., 1996. 172 с.

77. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово, 2000. 624 с.

78. Терминоведение: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2008. 304 с.

79. Томахин Г. Д. Реалии в культуре и языке. *Иностр. яз. в школе*. 1981. № 1. С. 64-69.

80. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови: монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.

81. Тупиця О. Ю. Композиційна роль безеквівалентної лексики в поетичному тексті: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 24 с.
82. Українська мова: Енциклопедія / редкол. Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Вид-во «Укр. Енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2014. 824 с.
83. Хоссейн Дж. Безэквивалентная лексика как свернутый дискурс: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.20. Москва, 2003. 30 с.
84. Шведова Н. Ю. Русский язык: избр. тр. Москва: Языки славянской культуры, 2005. 640 с.
85. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты. Москва: Наука, 1988. 215 с.
86. Щерба Л. В. Опыт общей теории лексикографии. *Языковая система и речевая деятельность*. Москва: Наука, 1974. С. 265–304.
87. Щерба Л. В. Опыт общей теории лексикографии. *Избранные работы по языкознанию и фонетике*. Ленинград: Наука, 1958. 182 с.
88. Faber B. P. The Cognitive Shift in Terminology and Specialized Translation. MonTI. Monografías de Traducción e Interpretación. España: Universitat de València, 2009. № 1. P. 107-134.
89. France A. La vie littéraire: première série, Paris, 1888, 372 p.
90. Hartmann R. R. K., James G. Dictionary of Lexicography. London; New-York, 1998.
91. Hartmann R. R. K., Lexicography. Critical Concepts. London; New-York, 2004.
92. Hausmann F. J. Wörterbücher. Dictionaries. *Ein internationales Handbuch zur Lexikographie. An International Encyclopedia of Lexicography. Encyclopédie of Linguistics and Communication Science*. Berlin: Walter de Gruyter, 1991. 1017 p.
93. Landau S. I. Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 370 p.

94. Malkiel Y. A Typological Classification of Dictionaries on the Basis of Distinctive Features. *Problems in Lexicography*. Bloomington: Indiana University Press, 1962. P. 3–24.
95. Packeiser K. The General Theory of Terminology: A Literature Review and a Critical Discussion: Master Thesis by Cand. ling. Merc/ International Business Communication Copenhagen Business School. Copenhagen, 2009.
96. Picht H. Modern Approaches to Terminological Theories and Applications. *Contributions 15th European Symposium on Languages for Special Purposes*. Bern: Peter Lang AG, 2006.
97. Rey A. La lexicologie. Lectures. Paris: Klincksieck, 1970. Série A 2. 323 p.
98. Temmerman R. Towards New ways of terminology description: the sociocognitive-approach. Vol.3. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2000. 258 p.
99. Teresa Cabré Castellví Theories of terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*, Volume 9, Issue 2, Jan 2003, p. 163 – 199.
100. Zgusta L. Manual of Lexicography. Praha: La Haye, 1971. 360 p.

ДОДАТКИ

Фрагмент словника термінів прикладної лінгвістики, укладеного на основі англomовного джерела «*An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory*»/ за ред. Alan Davies and Keith Mitchell та «Словника сучасної лінгвістики: поняття і терміни» Анатолія Загнітка.

З наступної сторінки.



Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	<u>Cambridge Dictionary</u>
critical applied linguistics	1	critical applied linguistics ... opens up a whole new array of questions and concerns, issues such as identity, sexuality, access, ethics, disparity, difference, desire, or the reproduction of Otherness that have hitherto not been considered as concerns related to applied linguistics' (Pennycook 2004: 803–4).	критичне прикладне мовознавство ... відкриває цілу низку питань та проблем, таких як ідентичність, гендерність, етичність, невідповідність, різниця, бажання чи відтворення Іншого, які досі не розглядалися як проблеми, пов'язані з прикладною лінгвістикою". (Pennycook 2004: 803–4).	
a posteriori	13	an artificial language based on elements from one or more natural language.	штучна мова, заснована на елементах однієї або декількох природних мов.	
a priori	111	an artificial language composed entirely of invented elements	штучна мова, що складається повністю з винайдених елементів	relating to an argument that suggests the probable effects of a known cause, or using general principles to suggest likely effects
acceptance	71	acknowledgement by an educated native speaker of a language that a sentence or other linguistic unit conforms to the norms of the language	визнання освіченим носієм мови того, що речення чи інша мовна одиниця відповідає нормам мови	general agreement that something is satisfactory or right, or that someone should be included in a group
aboriginal	33	one indigenous to a country, whose ancestors have lived there during recorded history	корінний житель країни, нащадки якого жили там протягом всієї історії	a member of a race of people who were the first people to live in a country, before any colonists arrived

authentic reading materials	93	genuine texts rather than those invented solely for language teaching purposes.	справжні тексти(людські напрацювання художні й історичні), а не ті, що були винайдені виключно для навчання мови	If something is authentic, it is real, true, or what people say it is
background speakers	29	home-users of a language that is not the official medium of the speech community.	домашні користувачі мови, які не є офіційними посередками мовленнєвої спільноти	

Англійський термін	<u>Glossary of linguistic terms</u>	Переклад визначення (GLOSSARY OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
critical applied linguistics					безеквівалентний термін
a posteriori					безеквівалентний термін
a priori					безеквівалентний термін
acceptance					безеквівалентний термін
aboriginal					безеквівалентний термін
authentic reading materials					безеквівалентний термін

background speakers					безеквівалентний термін
---------------------	--	--	--	--	-------------------------

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	<u>Cambridge Dictionary</u>
Berlitz	65	the name associated with many language schools world-wide employing a particular method of language teaching in which the target language only is used in class and all the teachers are native speakers	назва, пов'язана з багатьма мовними школами по всьому світу, використовуючи певний метод викладання мови, в якому цільова мова використовується лише на уроці, а всі викладачі є носіями мови	
aptitude	79	innate language learning ability	вроджена здатність до вивчення мови	a natural ability or skill
cleft palate	54	a birth malformation in which a gap exists in the middle or on either side of the roof of the mouth, causing problems in speech production	вроджена вада, при якій існує розрив посередині або з обох боків піднебіння рота, що спричиняє проблеми у виробленні мови	an opening in the top of the mouth caused when a baby does not develop normally before it is born
clinical linguistics	40	either the application of linguistics to a medical setting involving language disorders or the practice of professionals such as speech therapists work ing in those areas	або застосування лінгвістики в медичних установах, що пов'язані з мовними порушеннями, або практика таких професіоналів, як логопеди, які працюють у цій сфері	

construct	139	a theory of linguistic knowledge or ability that may be operationalised in a language test	теорія лінгвістичних знань чи вмінь, які можуть бути використані в мовному тесті	to build something or put together different parts to form something whole
correctness	139	the strongly held notion that there are right and wrong language usages.	чітко прийняте уявлення про те, що існують правильні та неправильні мови	the quality of being in agreement with the true facts or with what is generally accepted

Англійський термін	Glossary of linguistic terms	Переклад визначення (GLOSSARU OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
Berlitz					безеквівалентний термін
aptitude					безеквівалентний термін
cleft palate					безеквівалентний термін
clinical linguistics					безеквівалентний термін
construct					безеквівалентний термін
correctness					безеквівалентний термін

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	<u>Cambridge Dictionary</u>
critical applied linguistics	33	a judgemental approach by some applied linguists to 'normal' applied linguistics on the grounds that it is not concerned with the trans formation of society	суддівський підхід деяких прикладних лінгвістів до «нормальної» прикладної лінгвістики на тій підставі, що вона не стосується трансформації суспільства	
case grammar	21	an approach to grammatical analysis devised by Charles Fillmore in the late 1960s within the generative grammar framework but emphasising certain semantic relationships	підхід до граматичного аналізу, розроблений Чарльзом Філмором наприкінці 1960-х років у рамках генеративної граматики, але підкреслюючи певні смислові зв'язки	
critical discourse	131	an approach to language use as the manifestation of political ideology.	підхід до використання мови як прояву політичної ідеології	
critical pedagogy	126	an approach to teaching similar to that of critical applied linguistics	підхід до викладання, подібний до критичної прикладної лінгвістики	
critical period	69	the claim that there is a stage in human development during which natural language acquisition is possible, usually placed before puberty.	стверджують, що існує етап розвитку людини, під час якого можливе засвоєння природної мови (як правило, до статевого дозрівання)	
discriminatory language	100	racist, sexist etc. language which is hurtful to disem powered groups in society	расистська, сексистська і т. д. мова, що шкодить приниженню громадськості у суспільстві	treating a person or group differently from and usually worse than other people, because

				of their skin colour, sex, sexuality, etc.
--	--	--	--	--

Англійський термін	<u>Glossary of linguistic terms</u>	Переклад визначення (GLOSSARY OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
critical applied linguistics					безеквівалентний термін
case grammar					безеквівалентний термін
critical discourse			Діскурс (франц. discours – мовлення, промова, виступ від лат. discursus – здогад, міркування) політичний	сприйняття політичних новин. Розглядають три дискурсні компоненти: когнітивні, формальні й емоційні.	безеквівалентний термін
critical pedagogy					безеквівалентний термін
critical period					безеквівалентний термін
discriminatory language					безеквівалентний термін

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	<u>Cambridge Dictionary</u>
ebonics	42	a term used for the variety of English spoken by Afro-Americans, also known as Black (American) English	термін, що використовується для різновиду англійської, якою розмовляють афро-американці, також відома як чорна (американська) англійська мова	a type of English spoken by some African Americans
Educational linguistics	90	applied linguistics focusing on educational problems	прикладна лінгвістика, зосереджена на освітніх проблемах	
field professional	23	a specialist in the professional area which has its own specialist language usages, for example a vet	фахівець у професійній галузі, який має власні мови використання спеціалістів, наприклад, ветеринар	
first-language acquisition	20	the normal development in a child of his or her first language	нормальний розвиток у дитини рідної мови	the process of getting something
forensic linguistics	92	the use of linguistic techniques to investigate crimes in which language forms part of the evidence	використання лінгвістичних прийомів для розслідування злочинів, в яких мова є частиною доказів	related to scientific methods of solving crimes, involving examining the objects or substances that are involved in the crime

Англійський термін	<u>Glossary of linguistic terms</u>	Переклад визначення (GLOSSARY OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
ebonics					безеквівалентний термін
Educational linguistics			Лінгвістика (франц. linguistique від лат. lingua – мова) когнітивна (лат. cognitio – знання, пізнання; пор. також англ. cognition – знання, пізнання; пізнавальна здатність)	напрямок лінгвістичних досліджень, що виник на початку 80-х років XX ст. на перетині когнітології (науки про знання), когнітивної психології (психології пізнання), психолінгвістики та лінгвістики у рамках когнітивної науки. Когнітивна лінгвістика досліджує механізми знання мови і механізми вияву знань у мові, проблеми співвідношення мови і свідомості, роль мови в концептуалізації і категоризації світу, у втіленні пізнавальних процесів й узагальненні людського досвіду, зв'язок окремих когнітивних здібностей людини з мовою і форми їхньої взаємодії.	безеквівалентний термін
field professional			Професіоналізми (лат. professio – офіційно зазначене заняття, фах)	слова й вислови, що властиві мовленню груп осіб, що безпосередньо пов'язані з їхньою професійною діяльністю або типом занять; інколи постають розмовними та неофіційними еквівалентами, заміниками термінів.	безеквівалентний термін

				<p>До П. належать назви знарядь праці, трудових процесів, різних ґатунків сировини, специфічні професійні вислови тощо. За межами такого професійного середовища такі слова не завжди зрозумілі або не становлять інтересу, бо нефахівцеві цінною постає назва чогось, а не його опис. Саме тому часто професіоналізми є неофіційними заміниками термінів і вживані для спрощення й наближення спілкування там, де надскладна термінологія, або там, де термінологія ще не усталена чи її немає (як системи кодифікованих назв), наприклад, у мисливстві, рибальстві, у деяких різновидах спорту (віндсерфінг тощо): термояд (замість термоядерна реакція) тощо. Більшість П. є словами загальнонародної мови, ужитими в переносному значенні: дупло (у зубі), удар (у друкарстві), підвал, шапка (у газеті). П. утворювані також шляхом скорочення словосполучень, уживаних у літературній мові: прогресивка (прогресивна оплата праці), літучка (літуча нарада, тобто швидка), телевізійник (працівник телебачення або студент телеспеціалізації); перенесенням наголосу: атомний, компас, рапорт, скумбрія поряд із загальновживаними варіантами атомний, компас, рапорт; скороченням термінів (напр., комп – комп'ютер).</p> <p>П. деталізують мовний словник, розширюють</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>його в разі відсутності потреби. Так, фахівці, пов'язані з друкарством, розрізняють цілу низку шрифтів: антиква (шрифт із заокругленими контурами), баскервіль (шрифт, що відзначається чіткістю малюнка), діамант (шрифт, кегль якого дорівнює чотирьом пунктам), капітель (шрифт, у якому літери мають обриси заголовних, а розміри малих), петит (шрифт, кегль якого дорівнює восьми пунктам), курсив (похилий шрифт для виділення в тексті) тощо. За межами середовища друкарів більшість цих найменувань невідома. Пор. подібне явище в гончарів, які розрізняють такі частини глиняного посуду: вінця, дно, карнизик, лавочка, пелюстка, плечі, утір та ін. Найчастіше П. застосовуються в усному мовленні людей певного фаху. У писемній формі вони вживаються у виданнях, адресованих фахівцям окремих галузей науки та виробництва (буклети, інструкції тощо). П. постають поширеним засобом створення гумористичних ситуацій: «Для качок потрібні тороки, чи, як їх іще називають, "удавки" – коротенькі шкіряні стьожечки з кільцем на кінці – робити петлю. В ту петлю просовується качача голова, петля зашморгується, й качка гордо висить у вас біля пояса. Ясно, що чим більше ви візьмете з собою таких "удавок", тим</p>	
--	--	--	--	---	--

				<p>більше вб'єте качок» (Остап Вишня). На відміну від терміна, П. не мають суворого і чіткого наукового тлумачення, не складають цілісної системи, можуть мати експресивне забарвлення. П. конкретні, вони ґрунтовно деталізують і диференціюють ті предмети, дії, якості, процеси, що безпосередньо пов'язані зі сферою діяльності певної професії</p>	
first-language acquisition					безеквівалентний термін
forensic linguistics					безеквівалентний термін

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	<u>Cambridge Dictionary</u>
hegemony	157	a term used by Antonio Gramsci (1891–1937) for the rule of a social or economic system which is exerted by persuading the disempowered to accept the system of beliefs, values etc. of the ruling class	термін, використаний Антоніо Грамші (1891-1937) для правил соціальної чи економічної системи, що здійснюється шляхом переконання зневірених прийняти систему вірувань, цінностей тощо правлячого класу	(especially of countries) the position of being the strongest and most powerful and therefore able to control others
idealisation	149	the degree to which linguists ignore the variability of their raw data.	ступінь, в якій лінгвісти ігнорують мінливість своїх вихідних даних.	the act of thinking of or representing someone or something as better than that person or thing really is
inclusive language	47	the attempt to revise public documents so as to make them refer to members of both sexes	намагання переглянути публічні документи, щоб змусити їх посилатися на представників обох статей	containing or including a particular thing
language decay	60	the early stages of language death when speakers stop using the dying language for certain functions,	ранні стадії смерті мови, коли оратори перестають використовувати вмираючу мову для певних функцій	

language planning	144	the systematic approach to developing language as a national or regional resource	системний підхід до розвитку мови як національного чи регіонального ресурсу	
-------------------	-----	---	---	--

Англійський термін	Glossary of linguistic terms	Переклад визначення (GLOSSARY OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
hegemony					безеквівалентний термін
idealisation	A situation where the linguist chooses to ignore details of language use for reasons of greater generalisation	Ситуація, коли лінгвіст вирішує ігнорувати деталі використання мови з метою більшого узагальнення			безеквівалентний термін
inclusive language					безеквівалентний термін
language decay					безеквівалентний термін
language planning					безеквівалентний термін

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	Cambridge Dictionary
lexicogrammatical	130	the interconnection of vocabulary and grammar in systemic linguistics.	взаємозв'язок лексики та граматики в системній лінгвістиці	
linguicism	140	the destruction of a minority language by a more powerful one.	знищення мовної меншості більш потужною	
linguistic ecology	33	the study of the interaction of language with its environment	вивчення взаємодії мови з її середовищем	
descriptive linguistics	14	the approach which sets out to describe the facts of language usage as they are at a particular period of time	підхід, який має на меті описати факти вживання мови, як вони є у певний період часу	A descriptive area of study is one that is based on saying what its subject is really like, rather than on developing theories about it
diglossia	34	a situation in which two distinct varieties of a language are used in a speech community for quite distinct purposes, for example Classical and Standard Egyptian Arabic in Egypt	ситуація, коли два мовні різновиди мови використовуються в мовленнєвому співтоваристві для донесення чітких цілей, наприклад, класична та стандартна єгипетська арабська в Єгипті	a situation in which there are two different forms of the same language used by a community, used in different social situations

Англійський термін	Англійський термін	Glossary of linguistic terms	Переклад визначення (GLOSSARU OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
lexicogrammatical				Лексико-граматичний	такий, що характеризується єдністю лексичних і граматичних властивостей, що з'єднує ті та інші властивості.	повний еквівалент
linguicism						безеквівалентний термін
linguistic ecology						безеквівалентний термін
descriptive linguistics						безеквівалентний термін
diglossia						

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	Cambridge Dictionary
applied linguistics	2	Guy Cook defines applied linguistics as ‘the academic discipline concerned with the relation of knowledge about language to decision making in the real world. He recognises that ‘the scope of applied linguistics remains rather vague’ but attempts to delimit its main areas of concern as consisting of language and education; language, work and law; and language information and effect	Гай Кук визначає прикладну лінгвістику як "академічну дисципліну, пов'язану з відношенням знань про мову та прийняттям рішень у реальному світі". Він визнає, що «сфера прикладної лінгвістики залишається досить розпливчастою», але намагається розмежувати її основні сфери діяльності, що складаються з мови та освіти; мова, роботи та права; мовної інформації та впливу	the study of language as it affects situations in real life, for example in education or technology
corpus linguistics	5	a use of the computer to collect a large sample of language both spoken and written for purposes of description	використання комп'ютера для збору великого зразка мови, розмовної та письмової для опису	a collection of written or spoken material stored on a computer and used to find out how language is used
functional linguistics	4	a linguistic theory taking account of verbal interaction and therefore less abstract than generative linguistics	лінгвістична теорія, що враховує словесну взаємодію і тому менш абстрактна, ніж генеративна лінгвістика	relating to language functions, for example saying sorry, asking for something, or refusing something
second language	116	any language which is learnt formally or informally after the first, often synonymous with foreign language	будь-яка мова, яка вивчається формально чи неофіційно після першої, часто синонімічної іноземній мові	a language that a person can speak that is not the first language they learned naturally as a child

sociolinguistics	74	the study of the relation between linguistics and social processes	вивчення зв'язку між лінгвістикою та соціальними процесами	the study of how language is used by different groups in society
------------------	----	--	--	--

Англійський термін	Glossary of linguistic terms	Переклад визначення (GLOSSARU OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
applied linguistics					безеквівалентний термін
corpus linguistics	Any structured and principled collection of data from a particular language — usually in electronic form, i.e. on disk — which has been compiled for the purpose of subsequent analysis. The number of corpora available has increased greatly since the spread of the personal computer in the 1980's. The most famous corpus	Будь-яка структурована база даних з певної мови - як правило, в електронній формі, тобто на диску, - яка збирається з метою подальшого аналізу. Кількість доступних корпусів значно зросла з часу розповсюдження персонального комп'ютера у 1980-х роках. Найвідомішим корпусом для історичних форм	Лінгвістика (франц. linguistique від лат. lingua – мова) корпусна (лат. corpus – тіло, суть, основа)	новітній напрям у мовознавстві, предметом вивчення якого є представлені в електронному вигляді великі масиви структурованих мовних даних з метою вияву ідіоматики мови – її неповторних і своєрідних властивостей, зумовлених стилістичною нормою й стандартами мовленнєвого вживання.	повний еквівалент

	for historical forms of English is the Helsinki Corpus of English.	англійської мови є Гельсінський корпус англійської мови.			
functional linguistics			Лінгві́стика (франц. linguistique від лат. lingua – мова) функційна (прикм. від ім. функція)	сукупність шкіл і напрямів, що характеризуються переважною увагою до вивчення функціонування мови як засобу спілкування	повний еквівалент
second language	a second language is learned	вивчення другої мови	Мо́ва дру́га	будь-яка засвоєна мова після першої мови	повний еквівалент
sociolinguistics	is the study of how language is used in society	вивчення того, як мова використовується в суспільстві	Соціолінгві́стика (лат. societas – спільність, socio ↔ socialis – суспільний, громадський і франц. linguistique від лат. lingua – мова)	мовознавча наука (гібридна наука, що постала у XX ст. на перетині соціології, соціальної психології, лінгвістики), що вивчає соціальну природу мови, її суспільні функції, взаємодію мови і суспільства, загальні закономірності розвитку і функціонування мови в суспільстві (макросоціолінгві́стика), а також варіативність та зміни в мові, зумовлені соціальними чинниками (мікросоціолінгві́стика); наука, що охоплює	повний еквівалент

				<p>мовознавчі дослідження (навчальна дисципліна), спрямовані на вивчення мови в її соціальних контекстах, або соціальному житті крізь призму лінгвістичних категорій (дефініція належить Н. Коуплендові і А. Яворському), вивчає також різні впливи соціального середовища на мову і на мовленнєву поведінку.</p>	
--	--	--	--	---	--

Англійський термін	сторінка з підручника	визначення з An Introduction to Applied Linguistics	переклад визначення з An Introduction to Applied Linguistics: from Practice to Theory	<u>Cambridge Dictionary</u>
rhetoric	9	the study of effective and persuasive speaking and writing	вивчення ефективного та переконливого мовлення та письма	the study of the ways of using language effectively
psycholinguistics	117	the study of the relation between linguistics and psychological processes.	вивчення зв'язку між лінгвістикою та психологічними процесами.	
language shift	60	the process by which a community gives up a language completely in favour of another one	процес, за допомогою якого громада повністю відмовляється від мови на користь іншої	to (cause something or someone to) move or change from one position or direction to another, especially slightly
artificial language	111	a language which has been invented to serve some particular purpose	мова, яка була винайдена для певної мети	made by people, often as a copy of something natural
native speaker	154	see mother tongue	мова, перша засвоєна (L1), мова якої є носієм мови	someone who has spoken a particular language since they were a baby, rather than having learned it as a child or adult

Англійський термін	Glossary of linguistic terms	Переклад визначення (GLOSSARU OF LINGUISTIC TERMS)	Український термін за словником Загнітка А.П.	Українське визначення (термінологічний словник)	Відповідність/ невідповідність англійського терміна українському
rhetoric	The technique of speaking effectively in public. Regarded in the past as an art and cultivated deliberately.	Техніка ефективного виступу на публіці. В минулому розглядалась як мистецтво і культивувалась навмисно	Риторика (грецьк. <i>rhētorikē</i> – ораторське мистецтво)	1) наука про красномовство, ораторське мистецтво; теорія виразного мовлення, що вивчає найефективніші способи побудови мовлення. В основі цього слова – форма грецького дієслова <i>geo</i> , що означала «говорити цілісно, доречно, гарно». Від нього утворився іменник <i>rhetor</i> (ритор), що у процесі розвитку еллінської культури набув кілька значень: мовець на публіку, людина стану (вищого), політик, оголошувач вироку в суді, вчитель вимови, освічена людина, красномовець. Термін риторика з'явився зі значенням «уміння, вправність, мистецтво говорити» і став назвою методичних посібників із гарної мови, підручників вимови, а згодом – назвою теорії красномовства для переконування живим словом, шкільного навчального предмета з рідної мови. Передумовами виникнення риторики були суворе право і вільна думка. Проте, з'явившись, риторика стала в обороні краси слова. Латинський термін <i>oratoria</i> означав мистецтво красномовства й часто вживався як синонім практичної риторики. Від нього	частковий еквівалент

				<p>походить термін «ораторство», що означає те саме поняття, що й красномовство; теорія, методика і практичне мистецтво красномовства;</p> <p>2) перен. пишномовна, гарна, але малозмістовна промова.</p>	
psycholinguistics	is the study of language is relation to our cognition and in particular to the way we acquire our first language.		<p>Психолінгвістика (грец. psyche – душа і франц. linguistique від лат. lingua – мова)</p>	<p>1) гібридна наука (постала у XX ст.), що вивчає процеси мовотворення і мовотворчості, сприйняття / розуміння і формування мовлення (у тому числі й говоріння) та співвідношення цих процесів із мовною системою. Розглядає співвідношення особистості зі структурою та функціями мовленнєвої діяльності; охоплює питання мовного впливу на суспільну свідомість, експериментальне дослідження психологічної діяльності суб'єкта щодо засвоєння та використання мовної системи</p> <p>2) розділ мовознавства, що займається вивченням і моделюванням мовленнєвої діяльності людини</p>	частковий еквівалент
language shift			<p>Перемика́ння ко́дів (ко́дове перемика́ння) (франц. code від лат. codex – звід законів) –</p>	<p>усвідомлений перехід адресанта (мовця) у процесах мовленнєвого спілкування з однієї мови (діалекту, стилю) на іншу (інші), пов'язаний зі зміною умов комунікації.</p>	частковий еквівалент

artificial language			Мова штучна / Мовлення штучне	1) у прикладній лінгвістиці – знакова система, спеціально створювана як допоміжний засіб для реалізації і досягнення різних комунікативних завдань у тих сферах, де застосування природної мови є ускладненим, неможливе або не дає належного вияву; 2) мова, що твориться на основі взаємної погодженості; міжнародні, допоміжні мови (есперанто, інтерлінгва та ін.). Ще у II ст. до н.е. придворний лікар гладіаторів Клавдій Гален створив міжнародну письмову мову. Створення штучних мов простежувалося в різних напрямках: а) створення логічних (філософських) мов; б) створення штучних мов на ґрунті наявної мови (або мов), пор.: Basic English(Чарльз Огден, 1932 р.).	частковий еквівалент
native speaker			Мова рідна	1) мова пращурів, родини, що пов'язує людину з її етносом, попередніми поколіннями, виявляє властиві певному народові неповторні асоціації образного мислення, закріплені мовною системою (див.: Картина світу мовна) і складають національну специфіку, що знаходить повноцінний вияв у літературно-художніх текстах; 2) мова, що природно засвоюється в дитинстві від батька і матері як носіїв цієї мови, тобто через наслідування мови дорослих; перша мова, яку людина засвоїла в дитинстві у процесах соціалізації;	частковий еквівалент

				<p>3) мова, якою людина володіє з максимальною глибиною і повнотою, якою їй легше, простіше, швидше мислиться («функційно перша мова»);</p> <p>4) засіб духовного єднання народу як інструмент і символ його соціальної єдності. ;</p>	
--	--	--	--	--	--